

Ondernemerschap in de Vlaamse land- en tuinbouw Beleidsinstrumenten

**Departement Landbouw en Visserij
afdeling Monitoring en Studie**

**Astrid Stroobandt
Dirk Bergen
Dirk Van Gijseghem
Leen Bas
Anne Vuylsteke**

Ondernemerschap in de Vlaamse land- en tuinbouw: beleidsinstrumenten

Astrid Stroobandt, Dirk Bergen, Dirk Van Gijsegem, Leen Bas, Anne Vuylsteke

Oktober 2009

Rapport, 60 blz.

Depotnummer: D/2009/3241/486

Departement Landbouw en Visserij
afdeling Monitoring en Studie
Ellipsgebouw (6de verdieping)
Koning Albert II - laan 35, bus 40
1030 Brussel
Tel. 02 552 78 20 - Fax 02 552 78 21
✉e-mail: ams@vlaanderen.be

Vermenigvuldiging en/of overname van gegevens zijn toegestaan mits de bron expliciet vermeld wordt:

Stroobandt A., Bergen D., Van Gijsegem D., Bas L & Vuylsteke A. (2009)
Ondernemerschap in de Vlaamse land- en tuinbouw: beleidsinstrumenten,
Departement Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

Wij doen ons best om alle informatie, webpagina's en downloadbare documenten voor iedereen maximaal toegankelijk te maken. Indien u echter toch problemen ondervindt om bepaalde gegevens te raadplegen, willen wij u graag hierbij helpen. U kunt steeds contact met ons opnemen.

Wilt u op de hoogte gehouden worden van onze nieuwste publicaties, schrijf u dan in op de AMS-nieuwsflash via de onderstaande link:

<http://www.vlaanderen.be/landbouw/studies/nieuwsflash>

**ONDERNEMERSCHAP IN DE
VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW
BELEIDSINSTRUMENTEN**

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	i
1. Ter inleiding: situering van het concept agrarisch ondernemerschap.....	1
2. Probleemstelling en aanpak.....	3
3. Ondernemerschap in Vlaanderen.....	4
3.1. Indicatoren ondernemerschap.....	4
3.2. Belemmeringen ondernemerschap.....	5
3.3. Actieplan.....	6
4. Registratie landbouwonderneming en commerciële onderneming.....	7
4.1. Definities.....	8
4.1.1. Commercieel ondernemer.....	8
4.1.2. Agrarisch ondernemer.....	9
4.2. Opstartformaliteiten.....	11
4.3. Fiscaliteit en boekhoudkundige verplichtingen.....	15
4.3.1. BTW.....	15
4.3.2. Inkomensbelasting.....	16
4.3.3. Boekhouding.....	17
4.4. Conclusie.....	18
5. De brug tussen de landbouwer en de kmo: vennootschappen in de land- en tuinbouw...	24
5.1. Soorten vennootschappen.....	25
5.2. Conclusie.....	27
Kaderstuk vennootschapsvormen in Frankrijk.....	28
6. Beleidsinstrumenten ter ondersteuning van het ondernemerschap.....	32
6.1. Inleiding.....	32
6.2. Methode voor het vergelijken van instrumenten ter ondersteuning van het ondernemerschap.....	33
6.3. Het beleidsinstrumentarium.....	33
6.3.1. Economie, Wetenschap en Innovatie.....	33
6.3.2. Landbouw en Visserij.....	43
6.3.3. Vergelijking cijfermateriaal top 5 budgetten.....	51
6.4. Conclusie.....	52
7. Conclusies en aanbevelingen.....	54
8. Referenties.....	55
9. Lijst van tabellen en figuren.....	60

Samenvatting

Volgens het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI) behoort Vlaanderen niet tot de meest ondernemende regio's van Europa en scoort het gemiddeld op zaken als potentieel ondernemerschap en starters. De houding ten opzichte van ondernemers en de ondernemerscultuur scoren slecht. Het beleid van het beleidsdomein EWI is er dan ook op gericht om het pessimistische ondernemersklimaat in Vlaanderen weg te werken. De beleidsinstrumenten worden ingezet op de ondernemer in spe, de starter en de gevestigde ondernemer. Er bestaat voor elke doelgroep een arsenaal aan ondersteunende maatregelen. Het Hermesfonds staat in voor de uitgaven van het economische ondersteuningsbeleid. Tevens werden er specifieke structuren opgebouwd zoals het Agentschap Ondernemen.

Bij het beleidsdomein Landbouw en Visserij (LV) ontbreekt een specifieke structuur ter ondersteuning van het ondernemerschap, maar het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds is wel een dominant ondersteuningsorgaan voor de landbouw. Om voor steun in aanmerking te komen moet men voldoen aan de VLIF-voorwaarden.

Elke starter (overname inclusief) moet enkele opstartformaliteiten in orde brengen. Alle ondernemingen moeten zich via een ondernemingsloket laten inschrijven in de Kruispuntbank der Ondernemingen (KBO). Een ondernemingsloket kan tegen betaling ook alle andere administratieve verplichtingen afhandelen. Een startende landbouwer moet zich sinds 30 juni 2009 ook tot het ondernemingsloket wenden voor een inschrijving in de KBO. Hierdoor kan de landbouwer van dezelfde service genieten als de commerciële ondernemingen. Toch moeten er heel wat administratieve verplichtingen worden uitgevoerd. Op het vlak van boekhoudkundige en fiscale verplichtingen stellen we grote verschillen vast tussen een landbouwonderneming en een commercieel bedrijf. De landbouwonderneming kan van tal van fiscale gunstregelingen genieten en is niet verplicht om een boekhouding bij te houden. De commerciële ondernemingen vallen doorgaans onder de algemene fiscale regelingen en de boekhouding is verplicht.

Om van start te kunnen gaan, moet een commercieel bedrijf zijn basiskennis van het bedrijfsbeheer en beroepsbekwaamheid bewijzen aan het ondernemingsloket. Voor de landbouwstiel geldt dit niet. De competenties zijn niet opgelijst en moeten niet bewezen worden. Men kan zo van start gaan met de landbouwactiviteiten. Om in aanmerking te komen voor VLIF-steun moet wel voldaan zijn aan de VLIF-voorwaarden. Als alle opstartformaliteiten bekeken worden, kan men vaststellen dat de last voor een landbouwbedrijf het zwaarst is en dit geldt zeker voor het landbouwbedrijf dat een vennootschapsvorm heeft. Het raakvlak tussen het beleidsdomein EWI en LV manifesteert zich nochtans op het vlak van de vennootschapsvorm van de onderneming. De vennootschapsvorm in de land- en tuinbouw neemt toe en staat voor professionalisering van de bedrijfsvoering. Toch is dit niet voor alle bedrijven zaligmakend en moet er een afweging gebeuren tussen de voor- en nadelen voor ieder individueel bedrijf.

Het opvolgen en ondersteunen van starters is cruciaal maar het creëren van een positief ondernemingsklimaat gaat verder dan dat. Het beleidsinstrumentarium van het beleidsdomein EWI werkt met gerichte oproepen ter ondersteuning van het ondernemerschap, ondernemingsplanwedstrijden, samenwerking met het onderwijs en belangrijke actoren uit het veld, stimuleren van ecologisch ondernemen, investeringssteun en het voorzien van ruimte om te ondernemen. De top 5 van beleidsinstrumenten vanuit het beleidsdomein EWI bestaat uit Ecologiesteun, de Ondernemerschapportefeuille, Bevordering van het ondernemerschap, aanleg bedrijventerreinen en heringebruikname industriële sites en Strategische investerings- en opleidingssteun.

Er valt een zekere parallel te maken met het landbouwbeleid rond ondernemerschap. De maatregelen ter ondersteuning van het ondernemerschap van het Beleidsdomein Landbouw en Visserij zijn gekozen vanwege hun link met ondernemerschap en budgettaire grootte.

De top 5 voor Landbouw komt uit het Programma voor Plattelandsontwikkeling. Een competitieve landbouwsector, duurzaamheid en diversificatie van de plattelandseconomie staan daarbij voorop. Investeringssteun, vestigingssteun, opleiding zijn de belangrijkste beleidsinstrumenten ter ondersteuning van het ondernemerschap in de landbouw. De top 5 ziet er dan ook als volgt uit: Investeringssteun in de landbouw, Agromilieumaatregelen, Vestiging van jonge landbouwers, Opleiding in de landbouw en Diversificatiesteun.

Uit de vergelijking van de beleidsinstrumenten concluderen we dat beide beleidsdomeinen inzetten op ecologie, ondernemerschap stimuleren via opleiding, adviesverstrekking, investeringssteun en verstekken van subsidies, premies en waarborgregelingen. Specifiek voor het beleidsdomein EWI, is dat er budget wordt uitgetrokken om ondernemen de ruimte te geven, voor het beleidsdomein LV is de diversificatiesteun typerend.

Het beleidsdomein LV ondersteunt het ondernemerschap reeds, maar een beleid met een eigen ondernemersportefeuille en ondernemerschapsondersteunende maatregelen ontbreken nog. De aanpak die het beleidsdomein EWI hanteert kan als inspiratiebron dienen voor een beleid en visie rond ondernemerschap in de landbouw. Met het mandaat van de Vlaamse regering op zak, zal naar het voorbeeld van het beleidsdomein EWI een Actieplan agrarisch ondernemerschap worden uitgestippeld.

1. Ter inleiding: situering van het concept agrarisch ondernemerschap

---

Er bestaat geen consensus in de literatuur over de inhoud van het concept ondernemerschap. Toch kunnen niet alle bedrijfsleiders beschouwd worden als ondernemers, net omdat ze zich onderscheiden door enkele specifieke kenmerken.

Wat maakt een ondernemer in de land- en tuinbouw anders dan een ondernemer uit een andere sector? Volgens het rapport van Vuylsteke et al. (2009) zijn volgende kenmerken specifiek voor de land- en tuinbouwsector: het productieproces (gebruik natuurlijke hulpbronnen, werken met levende materie, productie is afhankelijk van klimaat, milieu, marktprijzen), de primaire producten (voedselzekerheid, lage inkomens- en prijselasticiteit, voedselvoorziening), de omgeving (aan landbouw worden allerlei maatschappelijke verwachtingen gekoppeld op vlak van dierenwelzijn, milieu, natuur, voedselkwaliteit), de productiefactoren (land en arbeid zijn schaars, kapitaalintensieve sector) en de bedrijfsstructuur (veel kleine en familiale bedrijven, afhankelijkheid van leveranciers en afnemers). De nota definieert ondernemerschap in de landbouw als volgt:

Ondernemerschap in de land- en tuinbouw houdt in dat er rekening gehouden wordt met de **veranderingen en ontwikkelingen** in de (natuurlijke en maatschappelijke) omgeving van het bedrijf en in de markt. Tegelijkertijd moeten ook de **mogelijkheden van het bedrijf** met betrekking tot het productieproces, de productiemiddelen en de organisatievorm in rekening gebracht worden. In deze afweging spelen de **kenmerken van de bedrijfsleider** een grote rol. Het resultaat van deze afweging is een **bedrijfsstrategie** die aangeeft hoe het bedrijf zijn optimale rentabiliteit wil realiseren.

Tot voor kort was een landbouwer gewoon een landbouwer. Tegenwoordig wordt er steeds meer gesproken over agrarisch ondernemer, landbouwondernemer of het doen aan 'countryside en landscape management'. De uitleg voor de evolutie van landbouwer tot agrarisch ondernemer ligt in de geschiedenis en de toekomst van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB).

Na de Tweede Wereldoorlog had het Europese continent behoefte aan veel en goedkoop voedsel. Het gemeenschappelijk landbouwbeleid was oorspronkelijk gericht op voedselmaximalisatie, een degelijk landbouwinkomen en marktstabilisatie. De landbouwers ontvingen steun voor de geproduceerde opbrengst per hectare en de markt werd afgeschermd door marktreguleringen (exportsubsidies, importheffingen, minimumprijzen). Door de grote vraag naar voedsel moesten de boeren zich geen zorgen maken over de afzet van de productie. De strategie werkte goed, tot in de jaren zeventig en tachtig het aanbod van marktordeningproducten groter werd dan de vraag, de welvaart steeg en andere doelen zoals het milieu, de natuur en landschap in belang toenamen. Sindsdien volgen de hervormingen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid elkaar op.

Schoorvoetend werden er stappen gezet in de richting van een vrijere markt voor landbouwproducten. De fundamentele doorbraak kwam er onder impuls van MacSherry (1992) en Fischler (2003). Agenda 2000 zette de hervormingen tot een vrije markt verder door en plattelandsontwikkelingsbeleid ontpopte zich tot de tweede pijler van het Europese landbouwbeleid. Halverwege de periode 2000-2006 legde de Mid Term Review het accent op voedselkwaliteit en -veiligheid, dierenwelzijn, landschaps- en natuurwaarden. Landbouwers kregen voortaan steun die losgekoppeld was van het productieniveau als ze de voorwaarden op het vlak van natuur, milieu, dierenwelzijn en voedselveiligheid naleefden. Eveneens werd via het proces van modulatie de rechtstreekse betalingen aan grote landbouwbedrijven afgebouwd ten voordele van plattelandsontwikkeling.

De Health Check die de Europese Commissie in 2008 doorvoerde bevestigt de ingeslagen weg van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. De meer marktgerichte benadering heeft de landbouwer ook doen kennismaken met sterk volatiele prijzen en de hogere risico's.

Het gemeenschappelijk landbouwbeleid is door de jaren heen geëvolueerd van een sturend beleid naar een meer marktgeoriënteerd beleid. Het accent werd verlegd van inkomensgarantie en productie naar een hoogstaande voedselvoorziening en plattelandsontwikkeling. De huidige ontwikkelingen leiden tot een situatie waarin een hogere productie niet langer garant staat voor een aanvaardbaar inkomen. Deze nieuwe situatie noopt de boeren tot meer ondernemerschap. Van ondernemers wordt namelijk verwacht dat zij inspelen op de diverse en steeds veranderende wensen vanuit de markt en de maatschappij. Dit geldt niet alleen voor voedselproductie, maar ook voor allerlei nieuwe functies die de landbouw vervult op het platteland. Ondernemerschap wordt daarom een hot topic voor alle Europese landbouwers. Ook voor de Europese Commissie is ondernemerschap in de landbouw een noodzakelijke voorwaarde om een vitaal en duurzaam platteland te creëren.

2. Probleemstelling en aanpak

In 2004 gaf de Europese Commissie aan dat de hervorming van het gemeenschappelijk landbouwbeleid in het voordeel van de boeren is, omdat het hen voor de eerste maal toelaat om de volledige verantwoordelijkheid van hun landbouwbedrijf op te nemen en omdat ze de vrijheid krijgen om te boeren zoals ze zelf willen (Mc Elwee, 2005). Deze stelling roept twijfels op. Het inkomen van de boer is al jaren afhankelijk van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Hun bedrijfsvoering was hierop ingesteld, maar nu moeten ze die opeens aanpassen aan de invloed van de marktwerking en het verminderen van de directe inkomenssteun.

Ondanks de bovenvermelde bedenkingen, is er vanuit de landbouworganisaties, agro business, onderzoekswereld en op overheidsniveau een groeiende erkenning van de nood aan een ondernemingscultuur in de landbouwbedrijfswereld. Dit rapport wil een vergelijking maken tussen de beleidsinstrumenten die voorhanden zijn in twee beleidsdomeinen: het beleidsdomein 'Economie, Wetenschap en Innovatie' en het beleidsdomein 'Landbouw en Visserij'. De doelgroepen van de ondersteuningsmaatregelen zijn respectievelijk de commerciële ondernemingen en de agrarische ondernemingen. De focus ligt op micro-economisch niveau. Dit wil zeggen dat we de ondersteuningsmaatregelen op bedrijfsniveau toelichten. We belichten ook enkele aspecten van hoe de buurlanden Nederland en Frankrijk het ondernemerschap ondersteunen en welke steunmaatregelen er gebruikt worden.

Er worden 4 types beleidsinstrumenten onderscheiden. We spreken van een *sturend beleidsinstrument* als het gaat over middelen die de overheid gebruikt om een doelgroep aan te zetten, te overtuigen of te verplichten tot de uitvoering van een maatregel. Er zijn de *juridische instrumenten* om de doelgroep te verplichten of verbieden om een bepaald gedrag te vertonen. Voorbeelden hiervan vindt men terug in de wetgeving: KB's, decreten, vergunningen. Er bestaan *economische instrumenten* die met financiële prikkels (gedrags)veranderingen willen realiseren, zoals heffingen, financiële steun (subsidies), fiscaliteit, marktmechanismen. De *communicatieve (sociale) instrumenten* worden ingezet om een stap in de richting van gedragsverandering te zetten, bijvoorbeeld informatieverstrekking, educatie, sensibilisering en voorlichting. Ten slotte spreekt men van *structurele instrumenten*. Deze hebben betrekking op structuren die worden opgezet om bepaalde doelstellingen te bereiken.

De instrumenten ten dienste van het ondernemerschap zijn vooral gericht op financiële stimulering, sensibilisering, ondersteuning en begeleiding van de ondernemer en potentiële ondernemer.

3. Ondernemerschap in Vlaanderen

Het Actieplan Ondernemerschap 2009 is een beleidsplan van het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie waarin de doelstellingen van de Vlaamse overheid voor de bevordering van het ondernemerschap gedefinieerd en vertaald worden naar concrete acties. De focus van het actieplan ligt op het sensibiliseren en begeleiden van bedrijven/bedrijfsleiders rond ondernemerschap en dit specifiek voor de eerste fasen in de levensloop van de onderneming: de pre-start en de startfase. Het actieplan hanteert hierbij volgende definitie van ondernemerschap:

Onder ondernemerschap wordt iemands vermogen verstaan om ideeën in daden om te zetten. Het omvat creativiteit, innovatie en het nemen van risico's, alsook het vermogen om te plannen en projecten te beheren om doelstellingen te verwezenlijken. Ondernemerschap helpt iedereen in het dagelijks leven thuis en in de maatschappij, het helpt werknemers zich bewust te worden van hun arbeidsomgeving en kansen te grijpen, en is de basis voor meer specifieke vaardigheden en de kennis die ondernemers nodig hebben voor sociale of economische bedrijvigheid.

3.1. Indicatoren ondernemerschap

Het Actieplan gaat na of Vlaanderen een ondernemende regio is aan de hand van verschillende parameters, onder andere de ondernemersgraad. De *ondernemersgraad* (ook wel ondernemersquote genoemd) is het aantal ondernemers uitgedrukt in verhouding tot de totale beroepsbevolking. De ondernemersgraad is een voorraadgrootte die op langere termijn sterk beïnvloed wordt door de in- en uitstroom van ondernemers. Vlaanderen had in 2007 een ondernemersquote van 9,8%. Vlaanderen positioneert zich met deze score op de 14^e de plaats van de EU-27, in de middenmoot van de Europese regio's.

Verder is het *aantal ondernemingen* in Vlaanderen vrij groot en hun aantal stijgt jaar na jaar. Volgens recente cijfers van de Studiedienst van Vlaamse Regering bevonden er zich in 2008 in totaal 537.825 firma's en eenmanszaken op het Vlaams grondgebied. Dit betekent een stijging ten opzichte van 2007 met 38.064 firma's en eenmanszaken (480.433 firma's en eenmanszaken in 2006 en 497.906 in 2005)¹.

Vlaanderen is tevens een regio van familiebedrijven en kmo's. Er kan aangenomen worden dat 70 tot 80% van de ondernemingen in België en Vlaanderen als familiebedrijf kan worden bestempeld².

---

¹ Studiedienst van de Vlaamse Regering (2009):

http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/cijfers/Excelltabellen/economie/2ondernemerschap/ECONONDE_004.xls

² www.familiebedrijf.be (2009).

Een beeld van het *startend ondernemerschap* wordt geschetst aan de hand van de gegevens uit de Unizo Startersatlas. In 2007 bedroeg het aantal nieuw opgestarte ondernemingen in Vlaanderen 40.486 en dit hield een stijging in van 8,89% t.o.v. 2006³.

Het *ontluikend ondernemerschap* wordt gemeten met de Total Entrepreneurial Activity-index (TEA-index uit de Global Entrepreneurship Monitor⁴). TEA onderzoekt het percentage van de beroepsbevolking dat actief betrokken is bij het opzetten van een onderneming of in de voorbije drie jaar een eigen onderneming heeft opgericht. De TEA-index voor Vlaanderen kende een lichte terugval van 3,41% in 2007 naar 3,04% in 2008. Met deze score zit Vlaanderen bij de minst presterende landen en een eind onder het EU-gemiddelde van 5,85%.

Niet enkel het aantal oprichtingen, maar ook de *overlevingsgraad* van de nieuwe ondernemingen is van belang. Uit de cijfers over de periode 1998-2007 blijkt dat 10 jaar na de oprichting nog 57,65% actief is. De reden van de stopzetting kan vrijwillig zijn, faillissement, het ontbreken van attesten of vergunningen, een fusie tussen 2 of meer ondernemingen, overlijden van een zaakvoerder of een overdracht van onderneming. Een stopzetting is dus niet per definitie een faillissement. De reële slaagkansen van een onderneming liggen dus hoger dat de cijfers doen blijken.

Wat kan er gezegd worden over de *houding ten opzichte van ondernemerschap*? De Eurobarometer (2007) peilt regelmatig naar de houding van de burgers van de EU ten opzichte van ondernemers. Hieruit blijkt dat België vrij gemiddeld scoort. Andere enquêtes zoals van Delta Lloyd (2009) geven een positief beeld over ondernemers.

Delta Lloyd (2008) meet eveneens het *ondernemingsklimaat* in België. In België overweegt amper 2% om binnen de 2 jaar ondernemer te worden. Verder beschouwt slechts 11% van de ondervraagden het ondernemingsklimaat als stimulerend.

Deze resultaten kunnen deels verklaard worden door de stelling in de tekst van Vlaanderen in Actie, doorbraken 2020 (2009) dat ondernemerschap in onze samenleving kampt met een slecht imago. Er is te weinig maatschappelijk respect voor de ondernemer en te weinig Vlamingen zien in het oprichten van een bedrijf een uitdagende toekomst.

3.2. Belemmeringen ondernemerschap

Daarnaast zijn er ook de belemmeringen die voor landbouwers en kmo's grotendeels gelijk lopen. Gedurende de levenscyclus stoten ze op dezelfde moeilijkheden die gepaard gaan met de opstart, het beheer, de financiering en de overname van een bedrijf. Het gaat onder andere om:

- Administratieve lasten

---

³ Unizo, Startersatlas (2008).

⁴ www.gemconsortium.org.

- Gebrek aan kennis en ondernemingsvaardigheden: de veelheid aan omgevingsfactoren (globalisering, inzet van talent, technologie, ecologie) waarmee ondernemers adequaat moeten omgaan is zeer complex en veronderstelt steeds vaker gespecialiseerde kennis
- Fiscaal en juridisch kader
- Gebrekkige sociale zekerheid
- Financieel risico
- Tekort aan startkapitaal
- Ruimtelijke zekerheid en vestigingsmogelijkheden

Deze belemmeringen leiden in Vlaanderen tot een pessimistisch ondernemersklimaat. Op basis van bovenstaande parameters kan gesteld worden dat Vlaanderen vrij middelmatige scores behaalt. Kortom, het ondernemerschap en het ondernemersklimaat kunnen in Vlaanderen wel een boost gebruiken.

3.3. Actieplan

Het Actieplan Ondernemerschap speelt in op de verschillende dimensies van ondernemerschap. De belangrijkste maatregelen draaien dan ook rond het afbouwen van een aantal bestaande drempels tot ondernemerschap en het aanmoedigen van stimulerende factoren evenals aanmoedigen van zakelijk als persoonlijk ondernemerschap. Het Agentschap Ondernemen subsidieert via verscheidene instrumenten projecten die tot doel hebben het ondernemerschap en de ondernemingszin te stimuleren en de professionalisering van de bedrijfsvoering en netwerkvorming te versterken. De projecten kunnen betrekking hebben op het sensibiliseren van ondernemers, bedrijven en vaardigheden ter stimulering van het ondernemerschap of het aanleren van attitudes, competenties en vaardigheden ter stimulering van de ondernemerszin. Enkele concrete voorbeelden zijn open bedrijvendag, projectoproepen ondernemerschap, het TV-programma 'de Bedenkers', de Vlaamse Startersdag en het Vlaams Innovatienetwerk.

4. Registratie landbouwonderneming en commerciële onderneming

---

De Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO) is een register dat alle basisgegevens van ondernemingen en hun vestigingseenheden opslaat. De oprichting dateert van 1 juli 2003 en kaderde in de administratieve vereenvoudiging. De federale overheidsdiensten Financiën (BTW), Sociale Zaken (RSZ), Justitie (Griffie Rechtbank van Koophandel) en de ondernemingsloketten zijn allen verbonden met de Kruispuntbank van Ondernemingen. Ze voeren gegevens in bij de start van een onderneming en houden ook de wijzigingen bij.

De KBO registreert gegevens van:

- 1) **natuurlijke personen** die in België een economische activiteit uitvoeren;
- 2) **rechtspersonen** die in België een economische activiteit uitvoeren
- 3) **verenigingen** die in België een economische activiteit uitvoeren
- 4) **overheidsdiensten.**

Een nieuwe wet⁵ verruimt het toepassingsgebied van de KBO. Zelfstandigen met een vrij beroep (advocaten, artsen, ...), een intellectueel beroep (boekhouders, ...) en een vrij of dienstverlenend beroep (paramedische beroepen zoals logopedist) zijn vanaf 30 juni verplicht om zich te laten registreren met een hoedanigheid van “niet-handelsonderneming naar privaat recht”. Onder niet-handelsonderneming naar privaat recht worden ‘alle ondernemingen naar privaat recht die een vestiging in België hebben (en die dus een economische activiteit uitoefenen) maar die geen handels- of ambachtelijke hoedanigheid hebben” verstaan. In principe krijgt elke vrije beroeper en niet-handelaar vanaf 1 juli zijn/haar eigen ondernemingsnummer. Voor startende landbouwers impliceert dit dat zij van het ondernemingsloket een ondernemingsnummer ontvangen. Voor gevestigde landbouwers verandert er weinig aangezien zij al opgenomen waren in de KBO. De gegevens van de landbouwer actief onder een vennootschap werden ingegeven door de griffie van de rechtbank van koophandel en de landbouwer als natuurlijke persoon door de btw-administratie. Het verschil met de handelaars was dat er voor de landbouwer geen gegevens werden toegevoegd op het niveau van de vestigingseenheid. Daar komt nu verandering in. Alle niet-handelsondernemingen krijgen een vestigingseenheid met de hoedanigheid ‘niet-handelsonderneming naar privaat recht’. Voor de gevestigde landbouwer gebeurt de omzetting kosteloos en automatisch⁶.

De FOD Economie gaat echter gefaseerd te werk met de verplichte registratie van niet-handelsondernemingen naar privaat recht. Onder deze hoedanigheid wordt melding gemaakt van vrije, intellectuele en dienstverlenende beroepen, zoals advocaten en bedrijfsrevisoren.

---

⁵ 20 maart 2009. – Wet tot wijziging van de wet van 16 januari 2003 tot oprichting van een Kruispuntbank van Ondernemingen, tot modernisering van het handelsregister, tot oprichting van erkende ondernemingsloketten en houdende diverse bepalingen. Gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 29.04.2009.

⁶ Boer en Tuinder (2009).

Voor landbouwers wordt het nog even afwachten wanneer de hoedanigheid niet-handelsonderneming wordt aangepast.

De KBO maakt dus het onderscheid tussen commerciële ondernemingen (handels- en ambachtsondernemingen) die een handelsactiviteit uitoefenen en de intellectuelen, vrije beroepen en landbouwendernemingen die een burgerlijke activiteit uitoefenen⁷.

Beide soorten ondernemingen kunnen zowel een natuurlijke persoon als een rechtspersoon zijn. Iedere ondernemingsactiviteit heeft een code, de NACE-code⁸. De activiteiten van een onderneming, vertaald in de NACE-code, zijn bij vele steunmaatregelen een ontvankelijkheidscriterium en spelen een belangrijke rol bij het verkrijgen van steun. Elke onderneming die zich inschrijft in de KBO ontvangt een of meerdere NACE-codes gekoppeld aan de activiteiten van die onderneming⁹.

Alle NACE-codes met betrekking tot de land- en tuinbouw (teelt van granen, teelt van fruit en groenten, rundveehouderij, enz.) zijn ondergebracht onder landbouw, evenals de activiteiten die betrekking hebben op de verwerking en afzet van land- en tuinbouwproducten (zoals slachthuizen, diepvriesgroentebedrijven, vleeswarenfabrikanten, veilingen, enz.). De opdeling is gebaseerd op Bijlage I bij het EG-Verdrag die een opsomming geeft van landbouwproducten. Chocolade, ijsroom, bier, koekjes en andere verwerkte producten zijn geen Bijlage I producten.

4.1. Definities

Om duidelijk te maken wat we onder de verschillende begrippen verstaan die in dit rapport gebruikt zullen worden, geeft deze paragraaf enkele definities weer. We maken hierbij onderscheid tussen commerciële en agrarische ondernemers.

4.1.1. Commercieel ondernemer

In België (FOD Economie, 2009) moet de persoon die een zelfstandige beroepsactiviteit wil beginnen of een onderneming wil opstarten meerderjarig zijn, in het bezit zijn van burgerrechten en handelsbekwaam.

Hij kan ervoor kiezen om zijn activiteit uit te oefenen als natuurlijke persoon of in de vorm van een vennootschap.

Natuurlijke persoon (zelfstandige)

In het geval van een natuurlijke persoon is er geen scheiding tussen het persoonlijk vermogen en dat van de zaak. Dit houdt in dat de ondernemer met heel zijn vermogen, zijn persoonlijk vermogen inbegrepen, instaat voor de risico's van de onderneming. De

---

⁷ Het economisch onderscheid tussen commerciële en andere ondernemingen is een kwestie van definiëren en wil niet zeggen dat de landbouwbedrijven 'niet commercieel' zouden zijn in de algemene gangbare betekenis.

⁸ NACE staat voor « Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne ». Het is een uitgebreide lijst van codes waarin men probeert alle economische activiteiten te catalogeren.

⁹ Het aannemen van verschillende activiteiten is niet vrijblijvend aangezien er vergunningen en taksen aan verbonden kunnen zijn en er gereguleerde beroepen zijn.

handelszaak of eenmanszaak heeft met andere woorden geen aparte rechtspersoonlijkheid.

Rechtspersoon: de vennootschap

Bij een vennootschap (onderneming als rechtspersoon) daarentegen bestaat er een scheiding tussen het vermogen van de onderneming en dat van de ondernemer. Er wordt voor de vennootschap een rechtspersoonlijkheid gecreëerd (bv. NV, BVBA, CV, enz.). Deze heeft eigen rechten, verplichtingen en een eigen vermogen dat gescheiden is van dat van de vennoten. Bij bepaalde vennootschapsvormen blijft de aansprakelijkheid dan ook beperkt.

Ongeacht de hoedanigheid van de onderneming kunnen ondernemingen ook verschillende groottes hebben. In het kader van dit rapport is de kmo het meest relevant. Volgens de Europese kmo-definitie moet een kmo aan de volgende voorwaarden¹⁰ voldoen:

- er worden minder dan 250 werknemers tewerkgesteld
- de jaaromzet bedraagt niet meer dan € 50 miljoen of het jaarlijks balanstotaal bedraagt niet meer dan €43 miljoen
- beantwoorden aan het zelfstandigheids criterium¹¹.

Er wordt nog een onderscheid gemaakt tussen een middelgrote en kleine onderneming. Een kleine onderneming (KO) is een onderneming:

- met minder dan 50 werknemers
- met een jaaromzet of een balanstotaal van niet meer dan €10 miljoen
- die beantwoordt aan het zelfstandigheids criterium¹².

4.1.2. Agrarisch ondernemer

Een landbouwonderneming kan eveneens op zelfstandige basis zijn activiteiten uitoefenen of een vennootschapsvorm aannemen, net zoals een commerciële onderneming. We gaan later in op de aparte vennootschapsvorm die gecreëerd werd voor de land- en tuinbouwsector.

Om het begrip landbouwer te beschrijven verwijzen we naar de voorwaarden van het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) en het Agentschap voor Landbouw en Visserij. We gaan hierbij niet in op alle mogelijke rechtsvormen van een landbouwonderneming.

Het VLIF is het organisme dat investeringssteun toekent aan landbouwers die een bedrijf exploiteren gelegen in het Vlaamse gewest, terwijl het Agentschap instaat voor de uitbetaling van de directe inkomenssteun van landbouwers¹³.

---

¹⁰ Definitie kmo (bijlage I van Verordening (EG) nr. 364/2004 van de Commissie van 25 februari 2004 tot wijziging van Verordening (EG) nr. 70/2001 van de Commissie wat betreft de uitbreiding van het toepassingsgebied tot steun voor onderzoek en ontwikkeling.

¹¹ Er dient nagegaan te worden of het bedrijf wel zelfstandig is. Zelfstandigheid uit zich in het samentellen van de data van de aanvragende onderneming met die van de participerende (vanaf meer dan 25% participatie) en verbonden (vanaf meer dan 50% participatie) ondernemingen.

¹² www.vlaanderen.be/ondernemen>EU Definitie KMO.

¹³ Beleidsdomein Landbouw en Visserij (2009).

Agentschap van Landbouw en Visserij (EU-definitie)

Het Agentschap gaat uit van Verordening (EG) Nr. 1782/2003 die stelt dat eenieder die een landbouwactiviteit uitoefent een landbouwer is. Ook tuinbouwers vallen onder de noemer landbouwer. Dit geldt eveneens voor elke particulier, administratie, agentschap of instantie die een perceel¹⁴ in gebruik of beheer heeft. Anders gezegd, elke natuurlijke persoon of rechtspersoon of groep van natuurlijke of rechtspersonen die percelen gebruikt of in beheer heeft of dieren zoals rundvee, varkens, pluimvee, paarden, konijnen, geiten, schapen en nertsen houdt of die planten teelt op groeimateriaal andere dan landbouwgrond, valt onder de term landbouwer ongeacht of dit op een professionele manier is of als hobbyist.

Ook de term landbouwactiviteit ligt juridisch vast en wordt omschreven als “landbouwproducten produceren, fokken of telen tot en met het oogsten, het melken, het fokken en het houden van dieren voor landbouwdoeleinden of de grond in goede landbouw- en milieuconditie houden als vastgesteld op grond van artikel 5.”

Vlaams Landbouwinvesteringsfonds

Het VLIF stelt dat de landbouwer een *natuurlijke persoon* of een *vennootschap* is.

Natuurlijke persoon=zelfstandige

De *natuurlijke persoon* moet meer dan 50% van zijn totale arbeidsduur besteden aan de werkzaamheden op het landbouwbedrijf en uit die activiteit moet hij ook meer dan 35% van zijn totale beroepsinkomen halen.

Vennootschap

Een *vennootschap* rangschikt zich als landbouwer wanneer het een landbouwvennootschap is of als het gaat om een vennootschap die aan volgende cumulatieve voorwaarden voldoet:

- de vorm hebben van een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, een naamloze vennootschap, een coöperatieve vennootschap, een vennootschap onder firma, een commanditaire vennootschap op aandelen of een gewone commanditaire vennootschap;
- hoofdzakelijk de exploitatie van een landbouwbedrijf en de verhandeling van de voortgebrachte productie als doel hebben;
- opgericht zijn voor onbepaalde duur of voor minstens 20 jaar;
- de aandelen zijn op naam en zijn voor minstens 51% in handen van de zaakvoerders, de bestuurders of de gedelegeerde bestuurders die meer dan 50% van hun arbeidstijd besteden aan landbouwactiviteiten in de vennootschap en meer dan 35% van hun totale beroepsinkomen uit die activiteit halen;
- de zaakvoerders, de bestuurders of de gedelegeerde bestuurders zijn onder de vennoten aangewezen.

---

¹⁴ Het moet gaan om een perceel van minimum 2 hectare.

Sociale instellingen en consumentencoöperaties

Ook sociale instellingen en consumentencoöperaties met een land- of tuinbouwbedrijf kunnen zich onder bepaalde voorwaarden rangschikken als landbouwer.

Als algemene regel geldt dat de activiteiten op het bedrijf een arbeidsprestatie vragen van minimaal 0,5 volle arbeidskrachten (VAK¹⁵). Wie zich wil rangschikken als landbouwer kan hoogstens een halftijdse betrekking buiten het landbouwbedrijf hebben.

Voorts is de landbouwer bekend bij het Bestuur der Directe Belastingen van de Federale Overheidsdienst Financiën met de beroepsinkomsten uit zijn of haar landbouwactiviteiten. Hij of zij is ook aangesloten bij een sociale kas voor zelfstandigen en betaalt bijdragen aan het sociale zekerheidsstelsel van de zelfstandigen op basis van eigen beroepsinkomsten.

4.2. Opstartformaliteiten

Aan de hand van de opstartformaliteiten kunnen we al een goed zicht krijgen op de administratieve last die rust op een bedrijf. We bekijken de formaliteiten naar type bedrijf (commercieel of landbouwbedrijf) en naar juridische vorm (vennootschap, zelfstandig). Tabel 1 geeft een overzicht welke formaliteiten er vervuld moeten worden per type bedrijf en de rechtsvorm die er aangenomen wordt. Bepaalde formaliteiten zijn gemeenschappelijk naar rechtsvorm, maar elk type bedrijf heeft ook zijn specifieke formaliteiten.

OPSTART-FORMALITEITEN	TYPE BEDRIJF			
	COMMERCIEEL		LAND- EN TUINBOUW	
	ZELF-STANDIG	VENOOTSCHAP	ZELF-STANDIG	VENOOTSCHAP
financieel plan		X		X
bankattest		X		X
oprichting van de vennootschap		X		X
zichtrekening openen	X	X	X	X
ondernemingsloket - ondernemingsnummer	X	X	X	X
BTW-nummer	X	X	X	X
vergunningen	X	X	X	X
basiskennis bedrijfsbeheer	X	X		
beroepsbekwaamheid	X	X		

Tabel 1: Opstartformaliteiten (X=verplicht) (Bron: Eigen analyse op basis van FOD Economie 2009)

¹⁵ Eén VAK komt overeen met een arbeidsprestatie van 1800 uren per jaar.

Gemeenschappelijke opstartformaliteiten vennootschappen (FOD Economie)

- Financieel plan

Voor de oprichting van de vennootschap moet de ondernemer een financieel plan met betrekking tot de voorgenomen activiteiten opstellen. Het plan geeft een gedetailleerd overzicht van de financiële inkomsten en behoeften gedurende de eerste twee werkjaren van de vennootschap. Het financieel plan wordt voorgelegd aan de notaris, die het bewaart.

- Het bankattest

De oprichters van een vennootschap moeten een bankattest voorleggen aan de notaris. Dit bewijst dat de vennoten een rekening hebben geopend op naam en ter beschikking van de op te richten vennootschap. Het attest bewijst dat de vennootschap voldoende financiële middelen bezit om in gunstige financiële omstandigheden te starten.

- Oprichting van de vennootschap

Voor de oprichting van een vennootschap moet een notaris de authentieke oprichtingsakte (statuten) opstellen. De oprichtingsakte moet geregistreerd worden in een registratiekantoor van de FOD Financiën. Daarna wordt een uittreksel van de oprichtingsakte neergelegd bij de griffie van de rechtbank van koophandel. De griffier zal de identificatiegegevens van de onderneming invoeren in de KBO, die dan aan de vennootschap een ondernemingsnummer toekent. De griffier zorgt eveneens voor de publicatie van de akte in het Belgisch Staatsblad.

Gemeenschappelijke opstartformaliteiten zelfstandigen en vennootschappen

- Zichtrekening openen

De zichtrekening wordt gebruikt voor verrichtingen in verband met de zelfstandige activiteit. De rekening moet verschillen van de privé-rekening. Op alle handelspapieren van de onderneming dient het rekeningnummer vermeld te worden, samen met de naam van de onderneming en de financiële instelling.

- Ondernemingsloket: inschrijving in de KBO en toekenning ondernemingsnummer

Inschrijven van de onderneming in de KBO gebeurt via een ondernemingsloket. De onderneming ontvangt een ondernemingsnummer van het ondernemingsloket.

Het ondernemingsloket en de KBO werden opgericht om de administratieve verplichtingen van beginnende en gevestigde zelfstandige ondernemers te vereenvoudigen. Tegen betaling kan een ondernemingsloket de opstartformaliteiten van de ondernemer regelen. Er wordt dan gezorgd voor de BTW-hoedanigheid, vergunningen en de inschrijving bij een sociaal verzekeringsfonds.

- BTW-nummer (BTW-hoedanigheid)

Iedereen die in de uitoefening van een activiteit geregeld en zelfstandig levering van goederen en diensten verricht zoals omschreven in het wetboek BTW, is onderworpen aan de BTW-plicht. Hij/zij moet een BTW-activering aanvragen en BTW betalen. Het normaal tarief bedraagt 21% maar er is ook een verlaagd tarief van 6% of 12% voor bepaalde producten. De

aanvraag van het BTW-nummer kan bij het lokale BTW-kantoor na de toekenning van het ondernemingsnummer en voor het aanvangen van de activiteit. Er wordt meegedeeld voor welk BTW-stelsel men opteert.

Wanneer men via het ondernemingsloket een ondernemingsnummer heeft ontvangen en men daarna naar het lokale BTW-kantoor stapt, activeert de BTW-administratie het ondernemingsnummer als identificatienummer bij de BTW.

- Sociale zekerheid

Zelfstandigen oefenen een beroep uit zonder gebonden te zijn door een arbeidsovereenkomst of een statuut. Ze hebben een eigen sociaal statuut en zijn daardoor onderworpen aan een specifieke regeling inzake sociale zekerheid. Zaakvoerders, helpers van zaakvoerders¹⁶, bestuurders en werkende vennoten van een vennootschap worden als zelfstandigen beschouwd. Een zelfstandige is verplicht om zich binnen de 90 dagen na de start van de activiteiten aan te sluiten bij een sociaal verzekeringsfonds naar keuze. De zelfstandigen moeten aan het sociaal verzekeringsfonds sociale bijdragen betalen. Om in aanmerking te komen voor de uitkeringen van de ziekte- en invaliditeitsverzekering, moet de zelfstandige zich aansluiten bij een ziekenfonds naar keuze.

- Vergunningen

Voor het drijven van ambulante handel, de uitbating van kermisattracties, de handel in voedsel, de registratie en erkenning van aannemers¹⁷ en bij het exploiteren van een inrichting die hinderlijk wordt geacht voor mens en leefmilieu, export en voor de uitoefening van enkele beroepen zijn specifieke vergunningen nodig.

Specifiek voor landbouwers

- Meldingen aan de Vlaamse overheid – Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Als de landbouwer meer dan 2 hectare landbouwgrond bezit of 50 are groeimedium heeft, of als hij in het bezit is van toeslagrechten, dan moet hij zijn percelen laten registreren bij het Agentschap Landbouw en Visserij. De perceelsaangifte gebeurt op jaarlijkse basis via de procedure van de verzamelaanvraag. Deze verzamelaanvraag dient voor de aanvraag van de EU-bedrijfstoelage, voor de aangifteplicht in het kader van het mestdecreet, voor de registratie en/of betalingsaanvragen van agromilieumaatregelen (beheerd door het Agentschap) en beheerovereenkomsten (beheerd door de Vlaamse Landmaatschappij).

Ook moeten de provinciale buitendiensten van de afdeling Markt- en Inkomensbeheer ingelicht worden bij de overname van de exploitatie, de overname van de toeslagrechten, de overdracht van de zoogkoeienpremierechten, de overdracht melkquotum en de overdracht agromilieuverbintenissen.

De landbouwer moet zichzelf, in het kader van toeslagrechten, premies, quota's en mestbankplichten, ook laten registreren bij het Agentschap. De landbouwer ontvangt van het

---

¹⁶ Helpers zijn personen die een zelfstandige in de uitoefening van zijn beroep helpen of hem vervangen, zonder door een arbeidsovereenkomst gebonden te zijn.

¹⁷ Ambulante activiteit dit wil zeggen deur-aan-deur verkopen, verkopen op de openbare weg, op de openbare markten en private markten.

Agentschap LV een landbouwnummer (gebonden aan de persoon en onderneming) en een landbouwerexploitatie nummer (gebonden aan de locatie(s) van exploitatie). Het landbouwnummer wordt afgestemd met authentieke bronnen zoals het rijksregister en de KBO.

Bij een erkende boomkwekerij dient ook de afdeling Productkwaliteitsbeheer in Brussel ingelicht te worden.

Wanneer het bedrijf bij overname geniet van subsidies in het kader van bedrijfsleidingsadvies, milieuadvies of het bedrijfsadviesysteem, moet dat gemeld worden aan de afdeling Structuur en Investerings in Brussel.

Indien de land- of tuinbouwer bij een eerste vestiging steun wil ontvangen van het VLIF, dan moet aan deze instantie de beroepsbekwaamheid aangetoond worden.

Als de overlater subsidies geniet in het kader van de bescherming van de genetische diversiteit of zorgboerderijen dient contact opgenomen te worden met het Departement Landbouw en Visserij, afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling.

- Vlaamse Landmaatschappij, VLM

Een mestbanknummer en de aangifte van de mestbalans zijn verplicht indien een landbouwer meer dan 2 hectare land bewerkt of als er op zijn bedrijf meer dan 300 kg fosfaat geproduceerd wordt. De aangifte van de mestbalans gebeurt jaarlijks bij de Mestbank.

Bij overname van een land- of tuinbouwbedrijf, maar ook bij opstarten of uitbreiden, wordt de Mestbank op de hoogte gesteld door de afdeling Markt- en Inkomensbeheer van het Agentschap voor Landbouw en Visserij.

Voor de overname van de nutriëntenemissierechten moeten de overlater en de overnemer een gezamenlijk dossier indienen bij de provinciale afdeling van de Vlaamse Landmaatschappij.

Indien de overlater met betrekking tot bepaalde percelen of perceelsranden die hij in gebruik heeft, beheersovereenkomsten heeft afgesloten met een natuurvereniging of met een beleidsdomein van de Vlaamse overheid, dan moeten deze beheersovereenkomsten overgedragen worden aan de overnemer van het bedrijf. Hiervoor moet, behoudens meldingen uitgevoerd door de afdeling Markt- en Inkomensbeheer aan VLM, contact opgenomen te worden met de VLM (ook voor de beheersovereenkomsten van de vroegere afdelingen Water, Land en van Monumenten en Landschappen).

- Federaal Agentschap voor Voedselveiligheid, FAVV

Landbouwers moeten zich in bepaalde gevallen (bv. omtrent dierlijke en plantaardige productie) melden bij het FAVV. Op jaarlijkse basis moet er dan een bijdrage betaald worden.

- Melding bij Dierengezondheidszorg Vlaanderen vzw (DGZ) – Identificatie en Registratie (Sanitel)

De overname, stopzetting of verhuizing van een bedrijf met rundvee, varkens, schapen, geiten, hertachtigen of pluimvee dient te worden gemeld bij DGZ-Vlaanderen.

- Andere meldingen

- Melding aan de leveranciers van goederen en diensten: waterwinning, vergunning ‘energieproducenten en elektriciteit’, RENDAC, bestrijdingsmiddelen

- Gemeente of OVAM: Bodemattest bij grondoverdracht
- Notaris: Pachtoverdracht/Pachtcontracten
- Suikerfabriek: overdracht suikerbietenquotum

Specifiek voor commerciële ondernemingen

Het ondernemingsloket verifieert of een ondernemer voldoet aan de toegangsvoorwaarden voor het beroep en doet ook onderzoek naar de vereiste ondernemersvaardigheden; de basiskennis van het bedrijfsbeheer en de beroepsbekwaamheid. Verschillende personen kunnen aan de eisen voldoen, waarbij ieder van hen het bewijs levert van een kenniscategorie (hetzij bedrijfsbeheer hetzij beroepsbekwaamheid).

- **Basiskennis bedrijfsbeheer**

Iedereen die een activiteit wenst uit te oefenen waarvoor een inschrijving als handels- of ambachtsonderneming vereist is in de KBO, moet via een ondernemingsloket het bewijs leveren van een voldoende basiskennis van het bedrijfsbeheer. De verplichting geldt voor iedere starter van een zaak of een bedrijf, hetzij als natuurlijk persoon of als vennootschap. Het is van geen belang of die activiteit in hoofd- of bijberoep wordt uitgeoefend. De basiskennis kan worden aangetoond door een getuigschrift of door praktijkervaring.

- **Beroepsbekwaamheid**

Voor een aantal zelfstandige beroepen moet de ondernemer daarenboven aantonen dat hij beschikt over de kennis die eigen is aan het beroep dat hij wil uitoefenen. Het bewijs van kennis wordt geleverd aan de hand van diploma's of door praktijkervaring.

4.3. Fiscaliteit en boekhoudkundige verplichtingen

In dit onderdeel bespreken we de regelingen omtrent BTW, inkomensbelasting en boekhoudkundige verplichtingen van landbouwers en kmo's.

4.3.1. BTW

De belasting over de toegevoegde waarde (BTW) is een belasting op het verbruik. Het is dus de eindverbruiker die de belasting draagt. De eindverbruiker is de consument die een goed of dienst ontvangt.

De BTW-plichtige is een essentiële schakel in deze vorm van belasting. Hij mag BTW aanrekenen aan de klanten en kan die BTW op eigen aankopen en investeringen aftrekken. Zo betaalt de handelaar BTW aan zijn toeleveranciers, maar ontvangt hij ook BTW van zijn kopers. Afhankelijk van zijn inkomsten, moet een handelaar maandelijks of driemaandelijks een overzicht maken van de betaalde en de ontvangen BTW. Als het saldo positief is, moet

het verschil worden doorgestort aan de Schatkist. Is het verschil negatief, dan krijgt hij het bedrag teruggestort.

Aan de algemene BTW-regeling is de verplichting van een BTW-boekhouding verbonden.

De meeste commerciële ondernemingen vallen onder het gewone BTW-stelsel. Voor bepaalde BTW-plichtigen werden er echter enkele speciale stelsels uitgewerkt.

Het forfaitaire BTW-stelsel

De administratie aanvaardt dat de BTW voor sommige beroepen (waaronder de landbouwer) wordt berekend op een eenvoudige forfaitaire wijze. De belastbare omzet wordt daarbij niet bepaald op basis van facturen, maar op aankopen en geleverde prestaties.

Voorwaarden voor het toepassen van de forfaitaire BTW-aanslag zijn:

- Het moet gaan om een natuurlijke persoon of een BVBA of een VOF¹⁸
- Minstens 75% van de omzet moet bestaan uit handelingen waarvoor geen factuur wordt uitgereikt
- De jaarlijkse omzet, exclusief BTW, mag niet meer bedragen dan 75.000 euro

In de praktijk kiezen de meeste landbouwers voor de bijzondere landbouwregeling (forfaitair). Dit houdt in dat er verondersteld wordt dat de ontvangen BTW overeenstemt met de betaalde BTW (6%). Er moet bijgevolg geen BTW-boekhouding bijgehouden worden en er moet ook geen BTW-aangifte gedaan worden. Daar staat echter ook tegenover dat de BTW die men betaald heeft niet afgetrokken kan worden van de inkomende facturen. De forfaitaire BTW-regeling is dus administratief zeer eenvoudig, maar biedt nadelen in geval van grote investeringen, omdat de BTW op die investeringen niet zal kunnen worden gerefundeerd. Het is dus sterk afhankelijk van de individuele bedrijfssituatie welk BTW-stelsel men zal kiezen. De overstap naar de gewone BTW-regeling kan aangewezen zijn en is te allen tijde mogelijk. Terugkeer van de gewone regeling naar de forfaitaire regeling kan pas na 3 jaar in de gewone regeling.

De vrijstelling

Kleine belastingplichtigen (met een jaaromzet van minder dan 5580 euro) komen in aanmerking voor de vrijstelling. Zij moeten geen BTW-aangiften indienen en moeten geen BTW aanrekenen op hun uitgaande handelingen. Op de facturen moet de vrijstelling wel worden vermeld. Er is geen recht op aftrek van de BTW op goederen en diensten gebruikt om de verrichtingen uit te voeren.

Dit stelsel wordt vaak gebruikt voor activiteiten van een zelfstandige in bijberoep.

4.3.2. Inkomensbelasting

Iedere persoon die als *natuurlijke persoon*, in eigen naam, een onderneming uitbaat, is onderworpen aan de *personenbelasting*. Er worden hierbij belastingen betaald op de

---

¹⁸ Vennootschap onder firma

onroerende inkomsten, de roerende inkomsten, de inkomsten uit beroepsactiviteiten en de diverse inkomsten. Natuurlijke personen worden in de personenbelasting volgens een progressief tarief belast waarbij de belastingvoeten variëren van 25 tot 50%, afhankelijk van het inkomen. Daaraan moet nog de gemeentebelasting toegevoegd worden. In de personenbelasting wordt wel niet het volledige inkomen belast. De belastingplichtigen hebben recht op een belastingvrije som, een stuk van het inkomen dat niet belastbaar is. Die belastingvrije som wordt verhoogd door het aantal kinderen ten laste.

De *vennootschap* is onderworpen aan de *vennootschapsbelasting*. In een vennootschap wordt de winst belast. De vennootschap combineert een aangifte in de vennootschapsbelasting met een aangifte in de personenbelasting voor de bedrijfsleider. De tarieven in de vennootschapsbelasting zijn minder hoog dan in de personenbelasting met een uniform niet-progressief tarief van 33,99%. Daarnaast bestaat er een verlaagd progressief tarief dat onder bepaalde voorwaarden (voor kmo's) wordt toegepast.

Zelfstandigen en vennootschappen betalen hun belastingen ongeveer een jaar na afsluiten van het boekjaar. De belastingadministratie laat het echter toe viermaal per jaar voorafbetalingen te doen op de vermoedelijke winsten van het lopende jaar. Deze stortingen zouden de belastingen van het lopende belastbare tijdperk ongeveer moeten dekken. Indien zij echter niet of onvoldoende gebeuren, wordt de belasting verhoogd met een belastingvermeerdering.

Wie voor de eerste maal een zelfstandige activiteit in hoofdberoep begint, is voor drie jaar vrijgesteld van voorafbetalingen.

Voor landbouwers is er een speciale regeling in de inkomensbelasting. Zij hebben namelijk de keuze tussen de toepassing van een *landbouwforfait* of de personenbelasting. Het landbouwforfait (eenvoudig forfaitair belastingstelsel) gaat uit van de gemiddelde winsten per sector. Het forfaitair belastingstelsel biedt de betere land- en tuinbouwer een voordeel, net omdat de forfaits gemiddelden zijn. Voordeel is dat dit systeem weinig administratieve inspanning vraagt waardoor er weinig kosten verbonden zijn aan het systeem. Nadeel van het forfaitair systeem is echter dat de fiscus het forfait kan verwerpen bij een laag inkomen en dat negatief netto-inkomen niet kan worden overgedragen naar een volgend jaar.

De gewone toepassing van de personenbelasting op de werkelijke winst impliceert anderzijds wel dat er een bewijskrachtige boekhouding bijgehouden moet worden.

Belangrijk voor de land- en tuinbouw is dat er een afzonderlijk tarief bestaat van 16,5%¹⁹ voor EU-premies, maar dat is enkel van toepassing voor de personenbelasting. Voor vennootschappen geldt het tarief van 33,99%²⁰.

4.3.3. Boekhouding

---

¹⁹ Het tarief van 16,5% geldt voor de meeste EU-premies maar niet voor alle.

²⁰ SBB (2008) Vennootschappen in land- en tuinbouw.

Het voeren van een bewijskrachtige boekhouding is een wettelijke verplichting, maar de opgelegde verplichtingen verschillen naargelang van de aard en de omvang van de onderneming.

Vennootschappen (rechtspersonen) dienen een jaarrekening neer te leggen en natuurlijke personen (zelfstandigen) niet.

Middelgrote en grote ondernemingen zijn verplicht om een *dubbele boekhouding*²¹ te voeren volgens het wettelijke schema en moeten ook een jaarlijkse inventaris en jaarrekening opmaken. De jaarrekening wordt voor onderzoek en ter goedkeuring voorgelegd aan de algemene vergadering, die daartoe wordt bijeengeroepen. Binnen de dertig dagen na die goedkeuring, moet de jaarrekening worden neergelegd bij de Nationale Bank, die de inhoud ervan nagaat.

Kleine ondernemingen kunnen een *verkorte jaarrekening* indienen en moeten geen beheersverslag opmaken.

De zeer kleine ondernemingen hebben ten slotte de mogelijkheid om een *vereenvoudigde boekhouding* te voeren voor zover alle verrichtingen zonder uitstel, volledig getrouw en naar tijdsorde worden geregistreerd in ten minste drie dagboeken: een financieel dagboek, een inkoopboek en een verkoopboek. Deze ondernemingen moeten ten minste eens per jaar een inventaris opmaken van alle bezittingen, vorderingen, schulden en verplichtingen en alle bronnen bestemd voor de uitbating.

De landbouwer vormt een uitzondering en is niet verplicht om een boekhouding te voeren:²² hij heeft de keuze tussen het forfait of een (dubbele) boekhouding. Daarnaast bestaat er in de landbouw ook een bedrijfseconomische boekhouding, maar die heeft geen fiscale waarde en heeft vooral als doel om de landbouwer inzicht te geven in zijn bedrijfsvoering. De kosten en opbrengsten worden er uitgesplitst tot bedrijfstakniveau.

Om een beroep te doen op steun van het VLIF is men verplicht een boekhouding bij te houden. De bedrijfseconomische en de fiscale boekhouding komen hiervoor in aanmerking. Verder stimuleert de overheid het bijhouden van een boekhouding ook via het Bedrijfsadviessysteem BAS. Vanuit managementoverwegingen levert een boekhouding namelijk een enorme meerwaarde aan een gerichte bedrijfsvoering. Afdeling Monitoring en Studie van het Departement Landbouw en Visserij verwacht een stijging van het aantal boekhoudingen bij de nieuwe generatie landbouwers²³.

4.4. Conclusie

Als we de opstartformaliteiten bekijken van beide types ondernemingen, dan stellen we vast dat er zowel bij de oprichting van een commercieel bedrijf als van een land- en

---

²¹ Bij de dubbele boekhouding is er sprake van een volledige boekhouding waarbij alle verrichtingen op een efficiënte manier worden geregistreerd met ingebouwde controlesystemen en volgens de regels van het dubbel boekhouden.

²² In het geval van een natuurlijke persoon of landbouwvennootschap.

²³ Mededeling Departement Landbouw en Visserij, dienst Data.

tuinbouwbedrijf heel wat administratie komt kijken. Toch bestaan er belangrijke verschillen tussen beide types bedrijven.

De KBO vereenvoudigt de administratie door de toepassing van het one-stop-shop-principe. Alle formaliteiten voor de opstart van een onderneming kunnen namelijk (mits betaling) gebeuren vanuit het ondernemingsloket. Commerciële ondernemingen zijn verplicht om zich via een ondernemingsloket in te schrijven in de KBO. Ze zijn dan ook vrij snel op de hoogte van deze dienstverlening. Land- en tuinbouwbedrijven zijn sinds 30 juni 2009 ook verplicht om zich in te schrijven en kunnen eveneens een beroep doen op de administratieve ondersteuning van het ondernemingsloket. De administratieve formaliteiten van een startend (veelal overgenomen) land- en tuinbouwbedrijf zijn erg divers en verspreid over diverse (overheids)instellingen. Het principe van one-stop-shop wordt hier nog niet toegepast.

Vooraleer een commercieel bedrijf van start wil gaan, moet men een bewijs van de basiskennis van bedrijfsbeheer en beroepsbekwaamheid, voorleggen aan het ondernemingsloket. Een landbouwer kan zo van start gaan met landbouwactiviteiten. Er is geen specifieke basiskennis noch een diploma vereist. De toegang tot het landbouwberoep is volledig vrij. Indien men VLIF-steun wil aanvragen dan moet men wel voldoen aan de VLIF-voorwaarden. Bijvoorbeeld voor het aanvragen van steun bij een eerste vestiging als land- of tuinbouwer moet de beroepsbekwaamheid aangetoond worden en men is verplicht om een boekhouding bij te houden.

Betreffende de BTW, boekhouding en fiscaliteit bestaan er zowel voor kleine ondernemingen als voor landbouwers gunstregelingen. Het kiezen voor een bepaalde voordelige regeling is strikt bedrijfsgebonden en dus niet voor alle bedrijven de beste keuze. Vooral grote landbouwondernemingen hebben niet altijd baat bij de gunstregelingen. Doorslaggevend voor de bedrijfsvoering is de vennootschapsvorm. Voor de landbouwvennootschap zijn ook bepaalde voordelen van de landbouwer als natuurlijke persoon van toepassing.

Voor landbouwondernemingen zijn tal van combinaties mogelijk (forfaitaire boekhouding of fiscale boekhouding, BTW-forfait, BTW-boekhouding, bedrijfseconomische boekhouding), terwijl dit niet het geval is bij kmo's. Een dergelijk groot aanbod aan boekhouding, BTW- en fiscale regelingen wordt een kluwen zowel voor de landbouwer als voor de administratie.

Als we de administratieve lasten in totaliteit bekijken dan kunnen we stellen dat de vennootschapsvorm in de land- en tuinbouw de meeste administratieve lasten draagt. De vennootschap in de land- en tuinbouw combineert de administratie bij de oprichting van de vennootschap en de administratie bij de start van een landbouwbedrijf.

In dit kaderstuk bespreken we de steunregelingen van toepassing op de Nederlandse landbouwers. Er wordt speciaal de aandacht gevestigd op het arsenaal fiscale regelingen dat naast de “klassieke” steunregelingen ter beschikking staat van de Nederlandse landbouwer.

NEDERLAND – Een steunkader voor landbouwondernemers met veel fiscale hefbomen

Fiscale regelingen

De fiscale regelingen zijn in principe generiek. Zij gelden (onder voorwaarden) met name voor alle ondernemers, niet alleen voor landbouwondernemers. Alle landbouwers worden per definitie als ondernemers beschouwd. In Nederland zijn de fiscale regelingen zo dat het erg interessant is om ondernemer te zijn. Het kunnen ontvangen van fiscale voordelen (zoals bijvoorbeeld de ondernemersaftrek of de investeringsaftrek) impliceert een (landbouw)bedrijfsvoering op basis van een financiële boekhouding. Uiteraard moet eerst winst geboekt worden. Als dit eenmaal het geval is, zijn een reeks regelingen erop gericht deze winst maximaal fiscaal te reduceren, zodat uiteindelijk minimaal belasting hoeft betaald te worden

Veel fiscale regelingen worden jaarlijks begroot (voorbeeld: milieu-investeringsaftrek (MIA), energie-investeringsaftrek (EIA), ...). Het beheer van deze begroting verloopt niet volgens het principe “op = op”. Wel wordt op dit moment gezocht naar mechanismen om de regelingen meerjarig vast te leggen. Daarbij kan gedacht worden aan een jaarlijkse of tussentijdse aanpassing van te hanteren percentages en voorwaarden.

De regeling willekeurige afschrijving milieu-investeringen (VAMIL) biedt de mogelijkheid om een investering op een willekeurig moment af te schrijven. Deze regeling kan afhankelijk van het soort investering in combinatie met MIA (vooral) en EIA gebruikt worden.

Forfaitaire inkomstenbelasting voor landbouwbedrijven bestaat in Nederland niet.

In Nederland wordt landbouwsteun normaal belast (als een inkomen). Er zou alleen belastingvrijstelling gelden voor de subsidies bos- en natuurbeheer. Hiermee wordt specifiek beoogd om (de overgang naar) particulier natuurbeheer te stimuleren.

Een aantal fiscale regelingen zijn toch specifiek voor landbouw. Daarvan zijn de belangrijkste (op basis van de LNV-begroting 2009):

- de zogenaamde “landbouwvrijstelling”, met betrekking tot de boekwinst op gronden (wat vooral speelt bij overname van een bedrijf);
- het laag BTW-tarief voor de sierteelt (6%);
- de energiebelasting glastuinbouw (verlaagd accijnstarief);
- de vrijstelling cultuurgrond van overdrachtsbelasting;
- de rode landbouwdiesel;
- de (forfaitaire) BTW-landbouwregeling (circa 25% van de landbouwbedrijven maken hiervan gebruik (vooral kleinere bedrijven)).

Subsidieregelingen

Voor alle subsidieregelingen wordt in principe een bepaald bedrag per jaar besteed, een niet te overschrijden jaarbudget.

Het beheer van dit budget verloopt doorgaans volgens het principe “op = op”.

In bepaalde omstandigheden kunnen soms wel bijkomende fondsen ter beschikking gesteld worden.

Een en ander heeft tot gevolg dat de volgorde van het indienen van dossiers (en het registreren daarvan) van essentieel belang is voor het verkrijgen van steun of investeringsaftrek.

Sommige subsidies kunnen het hele jaar door worden aangevraagd. Voor andere gelden bepaalde periodes (openstellingen).

Sociale zekerheid

In het kader van sociale zekerheid en pensioenen bestaan geen aparte of specifieke regelingen voor de landbouwsector.

NEDERLAND: Investeringssteun met VAMIL-, MIA- en EIA-regelingen

Volgende drie fiscale regelingen werden speciaal uitgekozen omdat zij onderling goed bij elkaar aansluiten en omdat zij een andere wijze aangeven waarop investeringssteun kan worden gekanaliseerd naar het landbouwbedrijf.

Regeling willekeurige afschrijving milieu-investeringen (VAMIL)

De “*Regeling Willekeurige Afschrijving van Milieu-investeringen*” (VAMIL-regeling) is sinds september 1991 van kracht.

Normaliter wordt elk jaar een bepaald percentage per jaar afgeschreven op bedrijfsmiddelen. Dit percentage is afhankelijk van de verwachte levensduur en de restwaarde van het bedrijfsmiddel. De VAMIL biedt de mogelijkheid een investering op een willekeurig moment af te schrijven. Begint de code op de Milieulijst met een A, B, C of F dan is voor dat bedrijfsmiddel willekeurige afschrijving mogelijk. Hoe snel of langzaam de ondernemer afschrijft, bepaalt hij dan zelf. Het is zelfs mogelijk om de totale investering al in het jaar van aanschaf volledig af te schrijven.

Door sneller af te schrijven vermindert de fiscale winst. Dat wil zeggen dat over het jaar dat meer wordt afgeschreven minder inkomsten- of vennootschapsbelasting betaald dient te worden. Uiteraard valt er dan in latere jaren minder af te schrijven. Maar er wordt wel een liquiditeits- en een rentevoordeel geboekt doordat het betalen van belastingen naar de toekomst wordt verschoven.

In principe kan elke ondernemer die in Nederland belastingplichtig is voor inkomsten- of

vennootschapsbelasting gebruik maken van de VAMIL-regeling. Voor VAMIL is in 2009 een budget van €79 miljoen beschikbaar.

Regeling milieu-investeringsaftrek (MIA)

Dankzij de MIA kan de Nederlandse ondernemer profiteren van een extra aftrekmogelijkheid van de fiscale winst; bovenop de andere fiscale aftrekmogelijkheden zoals de afschrijving dus.

Als deze een bedrijfsmiddel heeft aangeschaft waarvan de code in de Milieulijst begint met een A, B, D, E, F of G mag 15%, 30% of zelfs 40% van het investeringsbedrag extra ten laste worden gebracht van de winst over het kalenderjaar waarin het bedrijfsmiddel is aangeschaft. Daardoor wordt minder belasting betaald.

Voor MIA is in 2009 een budget van €89 miljoen beschikbaar.

De energie-investeringsaftrek (EIA)

De Energie-investeringsaftrek (EIA) biedt de ondernemer, die investeert in energiebesparende bedrijfsmiddelen en duurzame energie, een belastingvoordeel. Naast de gebruikelijke afschrijving is 44% van de investeringskosten van deze bedrijfsmiddelen aftrekbaar van de fiscale winst. Over één of meer jaren moet minder inkomstenbelasting of vennootschapsbelasting betaald worden. Aan deze investeringsaftrek is wel een minimum (de kosten van één bedrijfsmiddel moeten minimaal 450 euro bedragen) en een (erg hoog per kalenderjaar vastgelegd) maximumbedrag gekoppeld.

Door te investeren in energiebesparende bedrijfsmiddelen wordt door de onderneming ook direct bespaard op de energiekosten. Het voordeel is dus dubbel: de energiekosten zijn lager en er wordt minder inkomstenbelasting of vennootschapsbelasting betaald.

Om gebruik te kunnen maken van de EIA moet men ondernemer zijn, in Nederland belastingplichtig zijn voor inkomsten- of vennootschapsbelasting, en voor eigen rekening feitelijk een onderneming drijven. Men moet dan wel investeren in een bedrijfsmiddel dat voldoet aan de eisen van de – elk jaar geactualiseerde en in de Staatscourant gepubliceerde – Energielijst (bemerkt de analogie met de in het kader van de MIA gepubliceerde Milieulijst). De Energielijst 2009 is opgedeeld in 5 categorieën: bedrijfsgebouwen, processen, transportmiddelen, duurzame energie en energieadvies.

Voor EIA is in 2009 een budget van €145 miljoen beschikbaar.

Combinaties van regelingen

MIA en VAMIL zijn twee aparte regelingen maar met een grote overlap. Voor de meeste bedrijfsmiddelen kan zowel een MIA- als VAMIL-voordeel verkregen worden.

Uitleg letters: A = 30% MIA + VAMIL; B = 15% MIA + VAMIL; C = alleen VAMIL; D = alleen 30% MIA; E = alleen 15% MIA; F = 40% MIA + VAMIL; G = alleen 40% MIA

Het kan voorkomen dat een investering betrekking heeft op een (onderdeel van een) bedrijfsmiddel dat zowel in aanmerking komt voor de EIA als voor de VAMIL. In dat geval kan van beide regelingen gebruik worden gemaakt, mits het bedrijfsmiddel voor beide regelingen apart wordt gemeld.

Indien er sprake is van overlap tussen EIA en MIA moet een keuze gemaakt worden. Voor hetzelfde investeringsdeel gebruik maken van zowel EIA als MIA is niet mogelijk.

Als een investering betrekking heeft op zowel een (onderdeel van een) bedrijfsmiddel dat in aanmerking komt voor EIA als op een ander bedrijfsmiddel dat in aanmerking komt voor MIA (milieu-investeringsaftrek), kan er van beide regelingen gebruik gemaakt worden als de investeringskosten worden opgesplitst.

5. De brug tussen de landbouwer en de kmo: vennootschappen in de land- en tuinbouw

---

Een landbouwbedrijf en een commercieel bedrijf verschillen sterk van elkaar op vlak van productiemiddelen, productieproces, output en organisatievorm. Zo is de landbouwer zeer afhankelijk van het weer en werkt met dieren en planten, waardoor zijn productie vaak erg gevoelig is voor ziekten. Door de grote schaarste aan landbouwgronden kan men ook niet zomaar een landbouwbedrijf oprichten. Daarenboven gaat een boerderij vaak over van vader op zoon. Daarbij wordt er de laatste jaren ook van de boer verwacht dat hij extra aandacht besteedt aan het milieu, de natuur, dierenwelzijn en voedselkwaliteit.

Ten slotte is het GLB steeds meer gericht op de vrije markt. Hierdoor staan de boeren meer in concurrentie met elkaar en voelen ze ook meer de invloed van de wereldmarkt. Ontwikkelingen rond deze thema's dwingen de boer tot aanpassingen van het bedrijf en de productiemethodes. De modernisering in de landbouw brengen het landbouwbedrijf dichterbij een kmo, zowel wat betreft de bedrijfsvoering als de belemmeringen die het ondervindt bij het ondernemen.

In het AMS-rapport “Vennootschappen in de land- en tuinbouw” (Van Gijsegem en Vrijens, 2007) wordt er uitgebreid ingegaan op de vennootschapsvormen, de voor- en nadelen, de verplichtingen en de belemmeringen. Uit het rapport blijkt dat het belang van de vennootschapsvorm in Vlaanderen lichtjes toeneemt, maar globaal kan er gesteld worden dat de vennootschap als bedrijfsvorm nog maar beperkt ingang gevonden heeft in de sector. De cijfers van 2007 (tabel 2) geven aan dat 91% van de bedrijven in Vlaanderen een natuurlijke persoon is en slechts 9% een vennootschapsvorm heeft.

De vennootschapsvorm kan echter voor meer bedrijven in de sector aantrekkelijk zijn en dit vanuit verschillende invalshoeken (bv. fiscaal, juridisch) en het kan ook een stimulans betekenen voor de verdere modernisering en professionalisering van de sector. Met de huidige juridisch-economische ontwikkelingen wordt de vennootschapsvorming zelfs als onontkoombaar gezien. Toch bestaan er nog bepaalde belemmeringen in de wetgeving die de “vervennootschappelijking” in de sector tegengaan. Vooral het gunstige forfaitaire belastingsregime in de landbouw en de randwetgeving zijn hier voorbeelden van (Van Gijsegem en Vrijens, 2007). Toch is het voor elke onderneming niet per definitie interessant om een vennootschapsstructuur aan te nemen. Hoe meer winst er in de onderneming wordt gemaakt, hoe groter de kans dat het interessant is. Ook bij grote investeringen en bij de voorbereiding van een bedrijfsovername kan een vennootschapsvorm aangewezen zijn (Van Der Schueren, 2009). De voor- en nadelen moeten tegen elkaar afgewogen worden en de beslissing ligt voor elke landbouwer anders.

Juridisch statuut	België	Vlaanderen	% Vlaanderen
Bedrijfshoofd-natuurlijke persoon	44.226	29.384	91%
Eenpersoonsbedrijf ²⁴	41.223	27.930	95%
Groepering ²⁵	3.003	1.454	5%
Bedrijfshoofd-rechtspersoon	3.787	2.600	9%
Vennootschap	3.607	2.503	96%
Openbare instelling	180	97	4%

Tabel 2: Juridisch statuut landbouwbedrijven (Bron: ADSEI, cijfers 2007)

5.1. Soorten vennootschappen

De landbouwer is een natuurlijke persoon of een vennootschap. Het VLIF aanvaardt niet eender welke vennootschap. Er zijn cumulatieve voorwaarden waar aan voldaan moet worden en enkel de volgende vennootschapsvormen worden als landbouwer beschouwd: landbouwvennootschap (LV), alle handelsvennootschappen (onder voorwaarden) vermeld onder artikel 2, §2 van het Wetboek Vennootschappen, met uitzondering van het economisch samenwerkingsverband; vzw's met een maatschappelijke of sociale doelstelling die land- of tuinbouwactiviteiten uitoefenen (onder voorwaarden).

We bespreken enkele voorbeelden van vaak voorkomende vennootschappen. Het gaat over de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid (BVBA), de coöperatieve vennootschap (CV) en de commanditaire vennootschap (op aandelen of gewoon). Voor een bespreking van twee succesvolle en interessante vennootschapsvormen in Frankrijk, "Groupement Agricole d'Exploitation en Commun" (GAEC) en "Exploitation Agricole à Responsabilité Limitée" (EARL), verwijzen we naar de kaderstukken.

De LV werd speciaal gecreëerd voor de land- en tuinbouwsector. De LV is aangepast aan een aantal specifieke landbouwwetgevingen, zoals het VLIF en de pachtwet. De LV ligt dicht bij de particuliere landbouwer. Hierdoor verliest deze vennootschapsvorm weinig voordelen die verbonden zijn aan de hoedanigheid van een particuliere landbouwer, zoals de keuze om onder het forfaitair belastingstelsel te vallen (personenbelasting) en de bijzondere landbouwregeling met betrekking tot de BTW. Andere voordelen zijn de lage oprichtingskosten en beperkte administratie. Er zijn ook bepaalde fiscale

²⁴ Het zelfstandig bedrijfshoofd brengt kapitaal in. Gewoonlijk beheert men zelf de exploitatie en doet men het nodige voor de goede werking van het bedrijf (NIS, 2007)

²⁵ Men onderscheidt drie types van groeperingen van natuurlijke personen: de burgerlijke vennootschap, de groepering in strikte zin en de groepering van echtgenoten. De burgerlijke vennootschap is een vorm van gemeenschappelijk bedrijf. Ze vereist het bestaan van een contract waardoor twee of meer personen overeenkomen om iets in gemeenschap te brengen teneinde de winsten die eruit zouden voortkomen te verdelen. De groepering in strikte zin is niet gebaseerd op een contract. De groepering van echtgenoten laat toe om publiek de rechten te doen erkennen van de echtgenoten die beiden geheel of gedeeltelijk hun activiteiten aan het bedrijf wijden (NIS 2007).

optimalisatietechnieken verbonden aan de LV waardoor er meer middelen vrij blijven voor toekomstige bedrijfsinvesteringen. De LV behoort niet tot de vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid, zodat de beherende vennoten van een LV onbeperkt, maar niet hoofdelijk aansprakelijk zijn. Gemaakte schulden kunnen niet op één enkele vennoot verhaald worden.

De NV is een vennootschapsvorm die eerder bedoeld is voor grote bedrijven. Het grote voordeel is dat de aandelen aan toonder kunnen zijn. De NV wordt bestuurd door minstens twee bestuursleden. Deze vennootschapsvorm is echter niet aangepast aan de land- en tuinbouw en biedt onder andere een aantal nadelen m.b.t. het VLIF en de pachtwet. Op administratief vlak zijn er redelijk hoge kosten verbonden aan de oprichting en de boekhouding.

De BVBA heeft een typisch familiaal karakter en is de bekendste vennootschapsvorm. De BVBA wordt bestuurd door één of meerdere zaakvoerders en de aandelen zijn altijd op naam. Verder gelden dezelfde opmerkingen als voor de NV. Er kunnen zich problemen voordoen m.b.t. het VLIF en de pachtwet en de de kosten van oprichting en administratie zijn vrij hoog.

Voor de CV gelden dezelfde nadelen als bij de NV en BVBA. Toch werd de CV (vooral buiten de landbouw) in het verleden relatief veel gebruikt vanwege zijn geringe oprichtingskost. Dit voordeel bleef na een wetwijziging enkel behouden voor de CVOA (coöperatieve vennootschap met onbeperkte en hoofdelijke aansprakelijkheid). Zoals de naam het zegt, zijn de vennoten in dit geval niet meer beperkt aansprakelijk.

De gewone commanditaire vennootschap (*Comm.V.*) heeft werkende en stille vennoten. De werkende vennoten laten zich in met het beheer, terwijl de stille vennoten kapitaal voorzien zonder inspraak in het beheer. De commanditaire vennootschap op aandelen (*Comm.VA*) is een vennootschapsvorm die zo goed als identiek is aan de naamloze vennootschap, maar hier is dat een onbeperkt aansprakelijke beherende vennoot.

Ondanks het feit dat de LV speciaal gecreëerd werd voor de landbouwer, wordt deze vennootschapsvorm niet het meest gekozen. De BVBA (54%) neemt de eerste plaats in gevolgd door de NV en de LV (beide 20%). De meeste vennootschapsvormen komen voor op varkens- en pluimveebedrijven (17%), in de tuinbouwsector (15%) en in mindere mate in de akkerbouwsector (10%). In melkveebedrijven en gemengde bedrijven komen vennootschapsvormen maar zelden voor (3%) (Van Gijseghem en Vrijens, 2007).

Met betrekking tot het VLIF dient nog vermeld te worden dat de laatste jaren een aantal aanpassingen werden doorgevoerd waardoor de vennootschapsvorming wordt gestimuleerd. Volgende stimuleringsmaatregelen werden getroffen:

- Bij een vestiging via een vennootschap (als beherende vennoot, zaakvoerder, bestuurder of gedelegeerd bestuurder met de kwalificatie van een landbouwer-rechtspersoon) kan, binnen de maximale steun van 55.000 euro (kapitaalpremie + rentesubsidie), een hogere kapitaalpremie worden genoten dan bij de vestiging landbouwer-natuurlijke persoon.

- Wanneer in het kader van de vestiging als (mede-)bedrijfsleider (d.w.z. beherend vennoot, zaakvoerder, bestuurder of gedelegeerd bestuurder) van een vennootschap die de landbouw als hoofdactiviteit heeft, aandelen overgenomen worden, worden die kosten aanvaard als vestigingskost.
- Met ingang van 1 januari 2007 werd de norm dat de arbeidsbehoefte maximaal 10 VAK per bedrijfsleider kan bedragen, afgeschaft²⁶.

5.2. Conclusie

Uit de tekst blijkt dat het aannemen van een vennootschapsvorm heel wat voordelen biedt. Het gaat onder meer om:

- Bevordering continuïteit van het bedrijf
- Professionele bedrijfsvoering
- Vlotter verlopen van familiale bedrijfsovernames
- Duidelijke aansprakelijkheidsregels
- Fiscale optimalisatie: belastingtarieven zijn voor vennootschappen lager dan de persoonsbelastingen.
- Vermijden van registratie-en successierechten

De vennootschapsvorm vindt meer en meer ingang in het landbouwbedrijf. De landbouwvennootschap werd in 1979 speciaal gecreëerd voor het landbouwbedrijf. Deze vennootschapsvorm geniet nog van de voordelen die landbouwers als natuurlijke persoon hebben, maar verliest enkele belangrijke voordelen van de vennootschap met beperkte aansprakelijkheid. Het feit dat de BVBA met stip op één staat toont aan dat de LV niet voldoet aan de eisen van de moderne landbouwer. Het VLIF stimuleert de vennootschapsvorm wel via een aantal maatregelen.

---

²⁶ Omzendbrief nr. 42 a (2006) Over het verkrijgen van VLIF-steun door de land- en tuinbouwproducenten.

Kaderstuk vennootschapsvormen in Frankrijk

FRANKRIJK – GAEC en EARL, twee succesvolle en interessante vennootschapsvormen in de landbouw

GAEC: Groupement Agricole d'Exploitation en Commun

EARL: Exploitation Agricole à Responsabilité Limitée

GAEC en EARL als meest populaire vennootschapsvormen

Evolutie van het aantal landbouwbedrijven per juridische bedrijfsvorm

Statuut	In 2000		In 2007	
	Aantal	%	Aantal	%
Individuele landbouwbedrijven	275.444	70,02	191.763	58,85
GAEC	41.546	10,56	41.095	12,61
EARL	55.118	14,01	69.513	21,33
Andere vennootschappen	21.275	5,41	23.483	7,21
Totaal vennootschappen	117.939	29,98	134.091	41,15
Totaal	393.383	100,00	325.854	100,00

Bron: Agreste – Enquêtes structure 2007 et recensement agricole 2000

Volgende observaties zijn belangrijk:

- de belangrijkste vennootschapsvormen zijn de GAEC (12,61% van de landbouwbedrijven in 2007) en de EARL (21,33% van de landbouwbedrijven in 2007).
- ten opzicht van de individuele landbouwbedrijven winnen de vennootschappen sterk veld (van 29,98% van de bedrijven in 2000 naar 41,15% in 2007).
- de stijging bij de vennootschappen heeft zich in de beschouwde periode vooral voorgedaan bij de EARL (van 14,01% naar 21,33%).
- ook “andere vennootschapsvormen” winnen aan belang.
- de vennootschappen benutten een relatief groter aandeel van de nuttige landbouwoppervlakte. In 2007 benutten de individuele landbouwbedrijven met 58,85% van de bedrijven slechts 43,17% van de nuttige landbouwoppervlakte. De vennootschappen zijn dus relatief groter in oppervlakte. Zo gebruikten de GAEC in 2007 met 12,61% van de bedrijven toch 22,83% van de oppervlakte, terwijl de EARL met 21,33% van de bedrijven 26,03% van de nuttige landbouwoppervlakte bewerkten.
- dit fenomeen heeft zich over de periode 2000-2007 alleen maar versterkt.
- bij de vennootschappen wordt een verhoogde vrouwelijke deelname vastgesteld: één “associé” op vier is een vrouw, terwijl deze proportie slechts één op vijf bereikt bij de bedrijfsleiders van individuele landbouwbedrijven.
- de EARL's hebben voornamelijk een familiaal karakter: ongeveer 87%.
- de GAEC's tussen derden ontwikkelen zich. Waar in de jaren '80 een groot aantal GAEC's opgericht werden voor het verzekeren van de transitie tussen ouders en kinderen, is het in 2007 zo dat meer dan 40% aan dit “vader-zoon”-model ontsnapt.

GAEC

De “Groupement Agricole d’Exploitation en Commun” of GAEC is een personenvennootschap naar burgerlijk recht die het mogelijk maakt dat landbouwers-geassocieerden samen werkzaamheden uitvoeren in omstandigheden die vergelijkbaar zijn aan die in familiale bedrijven.

De GAEC’s hebben de gezamenlijke uitbating als doelstelling van de bedrijven van de geassocieerde landbouwers. Zij kunnen ook de gezamenlijke verkoop tot doel hebben van de vrucht van de arbeid van de geassocieerden.

Waarom zich groeperen in een GAEC?

Het is de meest aangepaste formule:

- voor twee jongeren die zich samen wensen te vestigen;
- om een groepering van personen te creëren die nog ver verwijderd zijn van de pensioenleeftijd;
- voor het faciliteren van de progressieve overdracht van kapitaal binnen een familiale GAEC;
- om de vergoeding van de arbeid te bevoordelen ten aanzien van die van het kapitaal.

Het is tevens het fiscaal voordeligste regime, waarbij wordt rekening gehouden met het aantal geassocieerden voor de vastlegging van de forfaitaire drempelwaarden voor vrijstelling van de winst en fiscale aanslag van de meerwaarden.

De GAEC’s zijn zowel economisch als fiscaal erg transparant: 1 geassocieerde = 1 exploitant.

Een GAEC is een burgerlijke vennootschap, met rechtspersoonlijkheid, maar waarin de leden hun statuut van landbouwer behouden in eigen naam. Daarvoor moeten zij deelnemen aan de exploitatie en dit moet hun hoofdactiviteit zijn (in fiscale zin). De deelname in het werk van het landbouwbedrijf kan zeer gespecialiseerd zijn, en zelfs “tertiair” (de boekhouding doen, de relaties met de administratie beheren, ...), en ze kan deeltijds zijn. Het is niet mogelijk om tegelijkertijd landbouwer te zijn in een GAEC en daarnaast ten individuele titel. Het is dus evenmin mogelijk om tegelijkertijd landbouwer te zijn in meerdere GAEC’s.

De leden van een GAEC ontvangen een vergoeding op basis van twee hoedanigheden: als leverancier van arbeid en als aanbrenner van kapitaal en productiemiddelen. De statuten van de GAEC leggen de verdeling vast van de bedrijfswinsten tussen de leden. Een GAEC is dus een vennootschap waarbij zowel het aantal sociale aandelen van belang is, naast de hoeveelheid geleverde arbeid en het aantal bijeengebrachte bedrijven. Op deze wijze kunnen twee ogenschijnlijke identieke GAEC’s (naar activiteit, aantal leden, kapitaalstructuur, verdeling van het werk tussen de leden, enz.) toch als verschillend beschouwd worden in functie van het aantal bedrijven dat oorspronkelijk is bijeengebracht.

Het statuut regelt een aantal voordelen, en is daarom onderworpen aan toestemming vanwege

de overheid. In de praktijk is deze goedkeuring nooit geweigerd.

In de geest van de bedenkers van deze vennootschapsvorm, ging het om een samenwerkingsinstrument tussen verschillende landbouwers, een soort mini-coöperatieve (hoewel de GAEC geen coöperatieve is). In de realiteit komen de GAEC's die in deze zin zijn opgericht eerder zelden voor. Het statuut heeft vooral een andere behoefte ingevuld: het op zachte wijze organiseren van de successie (erfopvolging) en het versoepelen van de reglementeringen die de schaalvergroting van landbouwbedrijven zouden beperken (de referentieoppervlakte wordt gedeeld door het aantal leden van de GAEC). Een typisch voorbeeld is de overname van een ander bedrijf door de zoon, die zich dan samen met zijn vader groepeerd in een GAEC, waarna deze laatste zich na enkele jaren terugtrekt (bijvoorbeeld wegens pensionering). De GAEC moet dan weer ontbonden worden, maar de zoon behoudt de gehele exploitatie.

Een GAEC laat tevens toe dat echtgenoten van landbouwers volwaardige landbouwers worden.

EARL

De "Exploitation Agricole à Responsabilité Limitée" is een vennootschap naar burgerlijk recht met landbouwoogmerk.

Zij kan uit één persoon bestaan: een landbouwer kan zijn professionele activiteiten isoleren en onderbrengen in een EARL, die de exploitatie van zijn landbouwbedrijf als voorwerp heeft. Op deze wijze kunnen de professionele goederen die bestemd zijn voor de exploitatie het kapitaal van het landbouwbedrijf uitmaken en op deze wijze gescheiden worden van zijn persoonlijke bezittingen als landbouwer.

De (financiële) verantwoordelijkheid is dus beperkt.

Waarom zich vestigen in een EARL?

Voor een exploitant alleen die 100% van het kapitaal bezit biedt het de mogelijkheid om het professionele en privépatrimonium te scheiden.

De (financiële) verantwoordelijkheid van de geassocieerden is beperkt tot hun inbreng: hun privékapitaal blijft daardoor beschermd.

De EARL stelt een exploitant alleen samen met geassocieerden die zelf geen exploitant zijn (geen arbeid verrichten) in staat:

- de terugname van kapitaal uit de onderneming te beperken;
- een geleidelijke of progressieve overname van het kapitaal door te voeren;
- een aanvullend inkomen te behouden voor de ouders die een gedeelte van het kapitaal bewaard hebben.

De EARL biedt ook de mogelijkheid zich te vestigen:

- tussen echtgenoten;
- met de ouders, de kinderen, de kleinkinderen, zijn broers en zussen, of om het even welke overlaten die niet ver meer verwijderd zijn van hun pensionering.

Opgelet: de installatie onder EARL (en de daaraan gekoppelde voordelen) kan ook een keerzijde hebben, namelijk een verhoging van de fiscale lasten.

GAEC en EARL

De GAEC is fiscaal interessant en biedt vele voordelen dankzij de transparantie: elke vennoot heeft er dezelfde rechten.

Alle vennoten moeten voltijds op het bedrijf werken. Voorts kunnen koppels, getrouwd of niet, op zich geen GAEC vormen.

De EARL wordt dan weer aanbevolen voor koppels, getrouwd of niet, die geen GAEC kunnen vormen. Het voornaamste nadeel houdt verband met de vennootschapsbelasting. De EARL ontvangt immers niet de voordelen die bestaan voor de GAEC.

De EARL heeft dan weer als voordeel dat niet alle vennoten in het bedrijf moeten werken. Het is namelijk mogelijk dat vennoten uitsluitend kapitaal inbrengen.

6. Beleidsinstrumenten ter ondersteuning van het ondernemerschap

---

6.1. Inleiding

Vlaanderen heeft zich geëngageerd om zich in te zetten om de Europese groeistrategie te realiseren (*Ondernemerschap in Europa* Groenboek Commissie, 2003 en *The mid-term review of Modern SME policy* Commissie, 2007). Vlaanderen mikt niet alleen op meer, maar ook op beter ondernemerschap. Dit wordt bevestigd in het meest recente sociaal-economische plan *Vlaanderen in Actie* waarin gesteld wordt dat er nood is aan vijf doorbraken: de open ondernemer, de lerende Vlaming, medisch centrum Vlaanderen, groen stedengewest en slimme draaischijf binnen Europa. In het kader van dit rapport is vooral eerstgenoemde van belang en Vlaanderen richt zich daarbij op vier grote doelstellingen:

- het creëren van een positief ondernemingsklimaat;
- een meer ondernemende samenleving;
- het aansporen van meer mensen om ondernemer te worden;
- ondernemers stimuleren tot doorgroei en competitiviteit.

Het creëren van een positief ondernemersklimaat heeft een hefboomwerking naar de andere doelstellingen toe en vertaalt zich in het afbouwen van een aantal bestaande drempels tot ondernemerschap, zoals administratieve lasten.

De beslissing om ondernemer te worden, wordt vandaag beïnvloed door zowel remmende als stimulerende factoren. Het doel is dan ook om zoveel mogelijk stimulerende factoren aan te moedigen en remmende factoren weg te werken. Administratieve lasten zijn een voorbeeld van de belemmeringen die ondernemers ondervinden bij het opstarten van hun bedrijf. Deze lasten kunnen verminderd worden door onder andere administratieve vereenvoudiging. Een betere toegankelijkheid van de overheid voor de kandidaat-ondernemers is een ander voorbeeld van een generieke aanpak. Voor informatie, advies, begeleiding, ondersteuning moet men terecht kunnen bij één aanspreekpunt.

Het Actieplan Ondernemerschap 2009 geeft een overzicht van alle maatregelen ter ondersteuning van ondernemerschap. Met dit overzicht streeft men ernaar om versnippering van het beleid te verkomen door enerzijds te zorgen voor een maximale afstemming tussen de verschillende beleidsmaatregelen en anderzijds de lacunes in het werkveld aan te pakken. De acties van het Agentschap Ondernemen (beleidsdomein EWI) zijn sensibiliserend en stimulerend en focussen zich op één of meerdere fase(n) in het ondernemingsproces. Het Actieplan streeft naar een structurele en systematische aanpak met oog voor de nodige flexibiliteit. Zo zijn gerichte oproepen tot het indienen van projecten, ondersteuning van ondernemingsplanwedstrijden en systematische samenwerking met belangrijke actoren uit het veld de gebruikte beleidsmaatregelen.

Het beleidsdomein Landbouw en Visserij heeft verschillende instrumenten die het ondernemerschap kunnen aanmoedigen. Een overkoepelend actieplan ontbreekt nog.

Met de hervorming van het GLB in het achterhoofd zal de rol van de overheid voor de Europese landbouw evolueren van *zorgen voor* naar *zorgen dat*. Het beleid zal meer faciliterend en ondersteunend optreden. Van de landbouwer zal nog meer verwacht worden dat hij zich gedraagt als een ondernemer en alle daaraan verbonden risico's draagt. Inkomenssteun kan daarbij slechts zorgen voor een 'basis'.

De Vlaamse landbouw zal zich in die omstandigheden in toenemende mate moeten aanpassen aan het zich wijzigende Europese landbouwbeleid en zal meer marktgericht moeten werken en denken. Tegelijkertijd zal de productie sterk gekoppeld blijven aan een reeks van maatschappelijke eisen op vlak van milieu, dierenwelzijn en volksgezondheid. Landbouwers die wensen te investeren, verbreden of diversifiëren, zullen vanuit plattelandsontwikkeling gesteund worden. Subsidies vormen daarbij een belangrijk instrument. Onderstaand overzicht geeft een selectie van beleidsinstrumenten weer die de landbouwer ondersteunen in het ondernemen. Gezien de gemiddelde leeftijd van de Vlaamse landbouwbedrijfsleiders, is aandacht vereist voor verjonging van de landbouw, onder meer door steun aan jonge, startende landbouwers.

6.2. Methode voor het vergelijken van instrumenten ter ondersteuning van het ondernemerschap

Dit rapport heeft als doel een analyse te maken van de instrumenten die gebruikt worden om ondernemerschap te stimuleren voor de algemene economische sectoren en de landbouwsector. Om de inventaris te maken van de instrumenten volgen we de methodiek van EWI. Dit houdt in dat instrumenten voor de actieve ondernemer als voor de ondernemer in spe worden opgenomen.

De analyse gebeurt aan de hand van een vergelijking van de budgettair belangrijkste instrumenten ter ondersteuning van het ondernemerschap van het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie en het beleidsdomein Landbouw en Visserij.

6.3. Het beleidsinstrumentarium

6.3.1. Economie, Wetenschap en Innovatie

De prioritaire krachtlijnen (Bijdrage Regeerakkoord EWI, 2009) van het economisch beleid voor de komende jaren omvatten: vereenvoudigen, vergroenen, vermarkten/valoriseren, internationaliseren, integreren, investeren om meer en beter te onderzoeken, ontwikkelen en ondernemen en zo de levenskwaliteit en de competitiviteit van Vlaanderen te bestendigen. De

concrete vertaling naar het beleidsinstrumentarium manifesteert zich onder meer op het vlak van:

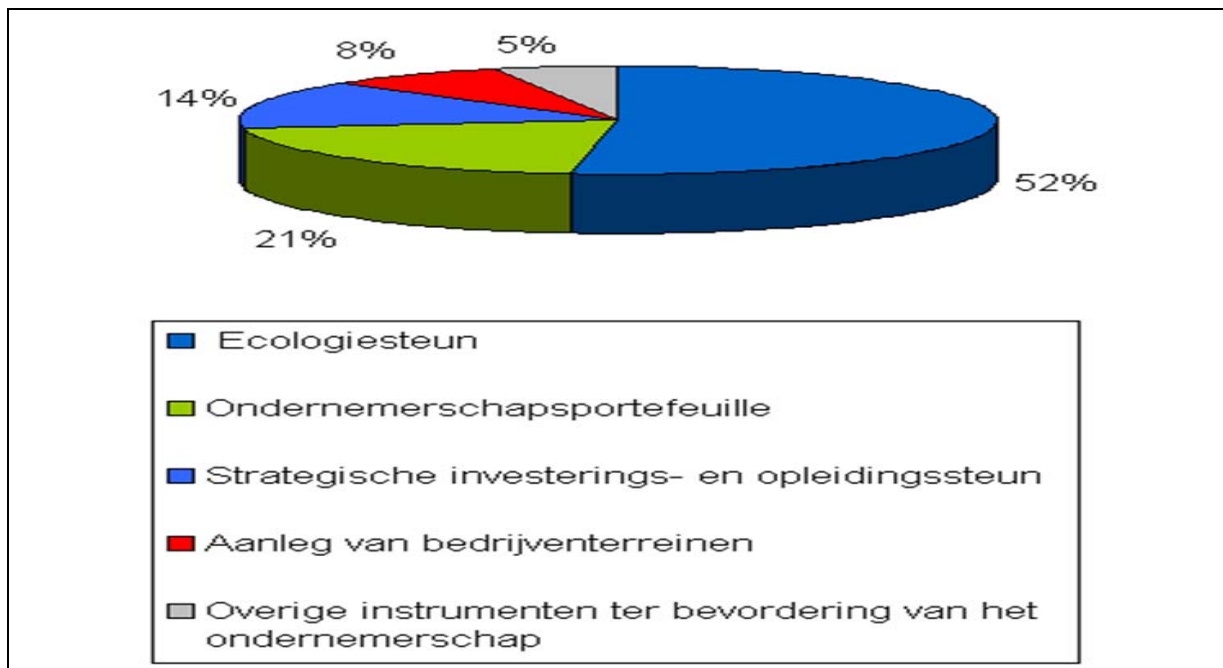
- vereenvoudiging van structuren en instrumenten
- verbetering van transparantie en de kwaliteit van de regelgeving
- vermindering van de administratieve lasten
- duurzame en groene economie
- verder promoten van ondernemerschap, optimaliseren ondernemingsomgeving
- inspelen op internationale ontwikkelingen.

In dit rapport bespreken we echter alleen de vijf budgettaire belangrijkste beleidsinstrumenten van het economisch ondersteuningsbeleid van het Agentschap Ondernemen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen instrumenten die de **competitiviteit** van de ondernemingen ondersteunen, diegene die het **ondernemerschap** bevorderen en ten slotte de instrumenten die de **omgevingsfactoren** faciliteren.

De middelen voor het economisch ondersteuningsbeleid staan samen in één kredietlijn, namelijk in het krediet voor het Fonds voor Flankerend Economisch beleid of het zogenaamde Hermesfonds. In 2009 staat in de uitgavenbegroting op de vastleggingsmachtiging een krediet van 292,987 mln. EUR ingeschreven. Het Agentschap Ondernemen, dat op 2 januari 2009 van start ging na de fusie van het Agentschap Economie en het Vlaams Agentschap Ondernemen (VLAO), beheert alle middelen van het Hermesfonds. De Europese middelen uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) worden niet behandeld in het kader van dit rapport. De vergelijking van het beleidsinstrumentarium van LV en EWI wordt op basis van het cijfermateriaal van 2008 uitgevoerd. Voor 2008 bedroeg het totale budget van het economisch ondersteuningsbeleid 290, 051 mln. EUR.

Figuur 1 toont de budgettaire verhouding van onderstaande beleidsinstrumenten voor 2008.

Figuur 1: Financieringsmechanismen voor het economisch beleid 2008 (Bron: Speurgids 2008)

Het Agentschap Ondernemen wil instrumenten en initiatieven ontwikkelen die de concurrentiepositie van de ondernemingen verstevigen. Het richt zich hierbij in principe tot alle ondernemingen. De geselecteerde beleidsinstrumenten worden in de volgende paragrafen nader toegelicht.

Hierbij moet opgemerkt worden dat de Vlaamse regering op 3 april 2009, gelet op de financiële en economische crisis, besliste tot enkele versoepelingsmaatregelen voor de instrumenten i.v.m. investeringsteun en strategische opleidingssteun. De maatregelen zijn van kracht vanaf 30 april 2009. Een eerste maatregel is de realisatieperiode te verlengen van 3 naar 5 jaar na beslissingsdatum en een tweede maatregel is het uitbetalingsregime te optimaliseren (m.a.w. bij de start van de investeringen kan reeds 50% van de steun worden uitbetaald). De tweede maatregel geldt voor de dossiers waarvoor een eerste uitbetaling aangevraagd werd na 30 april 2009.

Financieringsmechanismen voor het economisch beleid 2008

Financieringsmechanismen voor het economisch beleid	Middelen in miljoen euro indicatief 2008	Inhoud
1. Ecologiesteun (competitiviteit)	107,585	Ecologiepremie (investeringssteun)
2. Ondernemerschapportefeuille (ondernemerschap)	42,900	Subsidie
3. Strategische steun aan kmo's en grote ondernemingen (competitiviteit)	30,000	Strategische investerings- en opleidingssteun (subsidie)
4. Uitgaven voor de aanleg van bedrijventerreinen en voor de heringebruikname van industriële sites (omgeving)	16,000	Subsidie
5. Overige beleidsinstrumenten ter bevordering van het ondernemerschap	10,800	Hieronder vallen de peterschapsprojecten, initiatieven ter bevordering van het ondernemerschap in het onderwijs, initiatieven ter bevordering van het ondernemerschap en subsidies ter ondersteuning van ondernemingsplanwedstrijden

Tabel 3: Beleidsinstrumenten 2008 (Bron: Speurgids 2008)

6.3.1.1. Competitiviteit ondersteunen: Ecologiesteun

Inhoud steunmaatregel

De zorg voor het klimaat en het milieu zal de volgende jaren alsmaar aan belang winnen en er wordt aangenomen dat bedrijven die hier adequaat op inspelen op lange termijn een competitief voordeel zullen verwerven. Vandaar de beleidskeuze om fors op ecologie in te zetten.

De ecologiepremie is een financiële tegemoetkoming vanwege de Vlaamse overheid aan ondernemingen die ecologie-investeringen willen realiseren in het Vlaamse gewest. Het gaat met name om milieu-investeringen en investeringen op energiegebied. Met de ecologiepremie wil de Vlaamse overheid een gedeelte van de extra kost die een ecologie-investering met zich meebrengt, en die op korte termijn een concurrentieel nadeel kan betekenen, voor haar rekening nemen.

De crisismaatregelen bestaan voor de ecologiepremie concreet uit een verlenging van de investeringsperiode van 3 tot 5 jaar na beslissingsdatum en in een gewijzigd uitbetalingsregime.

Begunstigden

Alle kleine, middelgrote en grote ondernemingen (volgens de Europese definitie die sinds 01/01/2005 van kracht is) die aan de volgende voorwaarden voldoen, komen in aanmerking voor een ecologiepremie:

- zij realiseert haar investeringen in het Vlaamse gewest;
- zij oefent een aanvaardbare hoofdactiviteit (NACE-code) uit;
- een administratieve overheid heeft geen dominerende invloed in de onderneming²⁷;
- zij is toegetreden tot het benchmarking convenant, indien zij een energie-intensief bedrijf is²⁸;
- als grote onderneming toont zij het stimulerende effect van de ecologiesteun aan.

Ecologische investeringsprogramma's worden gerangschikt via het systeem van de wedstrijdformule. De steun wordt toegekend aan de best scorenden tot uitputting van de steunenveloppe.

Het merendeel van de land- en tuinbouwbedrijven komt niet in aanmerking voor de ecologiepremies, aangezien de NACE-codes voor primaire landbouwactiviteiten (telen, kweken en fokken, ...) uitgesloten worden. Bedrijven met ondersteunende activiteiten in verband met teelt van gewassen (enkel exploitatie van irrigatiesystemen en verhuur van landbouwmachines en –werktuigen met bedieningspersoneel) komen wel in aanmerking.

6.3.1.2. Bevorderen van ondernemerschap: Ondernemerschapportefeuille of KMO-portefeuille

Inhoud steunmaatregel

De kmo-portefeuille is een laagdrempelige en interactieve webtoepassing waarlangs ondernemers jaarlijks tot 15.000 euro subsidies kunnen krijgen voor de ondersteuning in hun processen van ondernemen, innoveren en internationaliseren.

De maatregel is een samenwerking tussen het Agentschap Ondernemen, het IWT en FIT. De kmo-portefeuille is de vernieuwde BEA-maatregel (Budget voor Economisch Advies). De grootste wijzigingen zijn als volgt samen te vatten: vereenvoudiging van steun, jaarlijkse steun en hogere steun.

---

²⁷ Er is een vermoeden van een dominerende invloed indien 50% of meer van het kapitaal of de stemrechten van deze onderneming rechtstreeks of onrechtstreeks in handen van een administratieve overheid zijn. Dit vermoeden kan weerlegd worden indien de onderneming kan aantonen dat de administratieve overheid geen dominerende invloed uitoefent op het beleid van de onderneming.

²⁸ Een bedrijf met een energieverbruik van ten minste 0,5 Pj en bedrijven die onder de Europese richtlijn van verhandelbare emissierechten vallen.

Begunstigden

Alle kmo's volgens de Europese definitie en vrije beroepen komen in aanmerking voor deze steunmaatregel als ze voldoen aan de volgende voorwaarden:

- de vestiging (en bijhorende werkenden) is gelegen in het Vlaamse gewest;
- het is een onderneming uit de privésector (d.w.z. participatieve administratieve overheid < 25%);
- de onderneming heeft een aanvaardbare hoofdactiviteit (NACE-code);
- de onderneming moet voldoen aan de regelgeving die van toepassing is in het Vlaamse gewest;
- de onderneming heeft een aanvaardbare juridische vorm (vzw's zijn uitgesloten).

Door de voorwaarde rond de NACE-codes is deze steunmaatregel niet toegankelijk voor de meeste land- en tuinbouwbedrijven. Enkel ondersteunende activiteiten in verband met teelt van gewassen (enkel exploitatie van irrigatiesystemen en verhuur van landbouwmachines en – werktuigen met bedieningspersoneel) en de voedingsbedrijven uit de primaire sector (verwerking) komen wel in aanmerking.

Projecten

De kmo-portefeuille bestaat uit volgende pijlers:

- Opleiding (Agentschap Ondernemen)

Onder opleiding verstaat men het onderricht dat gevolgd wordt door de werkenden in de onderneming. Het gaat om opleidingen die uitsluitend of hoofdzakelijk gericht zijn op het verbeteren van het huidige of het toekomstige bedrijfsfunctioneren van de onderneming. Ook voor wettelijk verplichte opleidingen kan steun worden aangevraagd. Voorbeelden zijn taaltrainingen en informaticaopleidingen.

- Advies over ondernemen (Agentschap Ondernemen)

Een advies is steeds schriftelijk en op maat van de onderneming. Het omvat 3 aspecten, namelijk een analyse van de probleemstelling, het eigenlijke advies (suggesties, voorstellen, raadgevingen) en het implementatieplan. Dat is een soort draaiboek indien men het advies wil realiseren. Dit slaat op het conceptuele aspect en niet op de realisatie of uitvoering ervan. Het advies gaat bijvoorbeeld om een marketingstudie, een communicatieplan, een investeringsanalyse of een SWOT-analyse. Wettelijk verplichte adviezen, vervullen van administratieve formaliteiten, indienen en opmaak van vergunningen vallen hier niet onder.

- Strategisch advies (Agentschap Ondernemen)

Het strategisch advies is een haalbaarheidsstudie of een studie die de economische en financiële haalbaarheid van een project bewijst. Hierbij moet cumulatief aan de volgende voorwaarden voldaan zijn:

1. de haalbaarheidsstudie omvat een schriftelijk rapport waarbij na een systematisch opgezette en afgeronde analyse, een inschatting van de financiële en economische mogelijkheden van het project wordt onderzocht;
2. het advies is op maat van de onderneming, fundamenteel onderbouwd en laat toe om een beslissing te nemen over de haalbaarheid van het project;
3. het advies zal leiden tot een kantelmoment binnen de onderneming; het advies leidt tot beslissingen waarvan de gevolgen moeilijk omkeerbaar zijn wat betekent dat het advies een langetermijnoplossing biedt die invloed heeft of kan hebben op de hele organisatie.

Bijvoorbeeld bij een beursintroductie, fusie of delisting kan een strategisch advies aangewezen zijn.

- Technologieverkenning (IWT)

Technologieverkenningen zijn technologische adviezen rond een innovatievraagstelling. Het zijn adviezen die bij de ingeschakelde kennisinstelling enig studiewerk op maat van de kmo vereisen en een studieactiviteit van een paar tot 15-tal mensdagen vraagt. Het advies beoogt een kennisoverdracht vanuit het erkend expertisecentrum naar de kmo. Een technologieverkenning bevat altijd een technologische kenniscomponent. Het resultaat van een project technologieverkenning bestaat uit een grondig technologisch advies vanwege het kenniscentrum. Dit advies moet de kmo toelaten om met meer kennis van zaken te beslissen tot het al dan niet opstarten van de verdere stappen tot innovatie, alsook over de wijze waarop dit kan gebeuren.

- Advies Internationaal ondernemen (FIT)

Deze adviezen zijn bedoeld voor kmo's die buitenlandse ambities hebben op het vlak van export of investeringen. Het gaat om schriftelijke, doelmatige raadgevingen en aanbevelingen met betrekking tot opportuniteiten en oplossingen ten behoeve van bedrijven die willen internationaliseren.

6.3.1.3. Competitiviteit ondersteunen: Strategische steun aan kmo's en grote ondernemingen (of de Strategische investerings- en opleidingssteun)

Inhoud steunmaatregel

Kleine, middelgrote en grote ondernemingen die omvangrijke beroepsinvesteringen of een omvangrijk opleidingstraject uitvoeren in het Vlaams Gewest, kunnen via deze maatregel financieel ondersteund worden.

Op 22/02/2008 heeft de Vlaamse Regering beslist om de vroegere systemen van strategische investeringssteun en de ad hoc opleidingssteun te vervangen door een gecombineerd steunsysteem voor strategische investerings- en opleidingsprojecten.

In het nieuwe steunsysteem wordt de strategische waarde van de steunaanvragen getoetst aan drie criteria, namelijk:

1. bedrijfseconomische criteria die peilen naar de prestaties en de leefbaarheid van de onderneming;
2. sociale criteria die nagaan of de onderneming haar sociaal maatschappelijke verantwoordelijkheid neemt;
3. ecologische criteria die de inspanningen beoordelen die de onderneming levert om een milieuzorgsysteem uit te bouwen.

De evaluatie aan de hand van deze criteria levert een score op die, samen met de grootte van de onderneming en haar vestigingsplaats, het toegekende steunpercentage bepaalt. Voor de investeringssteun ligt het steunpercentage tussen 5% en 10%, voor de opleidingssteun tussen 20% en 25%.

De crisismaatregelen bestaan voor de strategische investerings- en opleidingssteun concreet uit een verlenging van de realisatieperiode van 3 tot 5 jaar na beslissingsdatum en in een gewijzigd uitbetalingsregime.

Begunstigden

Voor investeringssteun komen kleine en middelgrote ondernemingen (Europese definitie) in het hele Vlaamse gewest, en grote ondernemingen in de regionale steungebieden in aanmerking. Daarnaast geldt de voorwaarde dat de subsidiabele investeringen meer dan 8 miljoen euro bedragen.

Strategische investeringssteun wordt toegekend aan investeringsprojecten van meer dan 8 miljoen euro en opleidingssteun wordt toegekend aan opleidingsprojecten vanaf 450.000 euro.

Door de voorwaarde rond de NACE-codes is deze steunmaatregel niet toegankelijk voor de meeste land- en tuinbouwbedrijven. Enkel ondersteunende activiteiten in verband met teelt van gewassen (enkel exploitatie van irrigatiesystemen en verhuur van landbouwmachines en – werktuigen met bedieningspersoneel) en de voedingsbedrijven uit de primaire sector komen wel in aanmerking.

6.3.1.4. Omgevingsfactoren faciliteren: Uitgaven voor de aanleg van bedrijventerreinen en voor de heringebruikname van industriële sites

Inhoud steunmaatregel

De subsidies zijn bedoeld voor:

- de studie en de procesbegeleiding voor de herontwikkeling van verouderde terreinen en van brownfields, het zgn. voortraject;
- de (her)aanleg van bedrijventerreinen;
- het beheer van gesubsidieerde bedrijventerreinen.

Voor de laatste twee zijn enkel investeringen in of bestemd voor het openbaar domein subsidiabel. Voor het verkrijgen van de subsidies moeten ontwikkelaars voldoen aan een aantal voorwaarden inzake inrichting, uitgifte en beheer van bedrijventerreinen.

Begunstigden

De steunmaatregel is bedoeld voor alle projectontwikkelaars, zowel publieke als private, evenals voor alle samenwerkingsverbanden tussen beide types projectontwikkelaars (formules van publiek-private-samenwerking).

Diegene die de steun ontvangt moet zelf opdracht geven tot uitvoering van de investeringen. Hij moet ook eigenaar zijn van de te ontwikkelen gronden of een bewijs van zakelijk recht kunnen voorleggen dat hem toelaat op die gronden de bedoelde werken te laten uitvoeren.

6.3.1.5. Bevorderen van ondernemerschap: Oproep ondernemerschap

Inhoud steunmaatregel

De Vlaamse overheid wil projecten steunen die tot doel hebben:

- attitudes, competenties en vaardigheden aan te leren die ondernemingszin stimuleren;
- het imago van ondernemers, bedrijven en ondernemerschap te bevorderen.

Als die projecten succesvol blijken, wil het Vlaamse gewest, in ruil voor de steun, de resultaten en concepten gebruiken voor de ontwikkeling van het beleid. De steun wordt toegekend op basis van een wedstrijdformule in de vorm van een subsidie en dit tot uitputting van de subsidie-enveloppe. Momenteel loopt er geen oproep ondernemerschap.

Begunstigden

Een ‘Oproep Ondernemerschap’ richt zich tot projecten rond ondernemerschap waarbij de minister specifieke beleidsaccenten kan leggen (bv. 45+ers en vrouwen, allochtoon ondernemerschap, geïntegreerde financiering), maar ook andere projecten kunnen ingediend worden. In principe mag iedereen een project indienen.

6.3.1.6. Bevorderen van ondernemerschap: Oproep brugprojecten economie – onderwijs

Inhoud steunmaatregel

Met brugprojecten economie-onderwijs wil de Vlaamse overheid samenwerkingsverbanden tussen het onderwijs en de bedrijfswereld steunen, die tot doel hebben om het ondernemerschap bij de schoolgaande jeugd – van de lagere school tot aan de universiteiten – te stimuleren. Immers de motoren van de Vlaamse economie zijn de huidige en toekomstige ondernemers. Te weinig Vlamingen zetten echter de stap naar het ondernemerschap. Daarom is het belangrijk de ondernemersgeest aan te moedigen en het onderwijs kan daarbij een belangrijke rol vervullen. De kennisexplosie en de versnelling van de technologische ontwikkelingen hebben de kloof tussen de onderwijs- en de bedrijfswereld echter dieper gemaakt. Om deze kloof tussen theorie en praktijk te overbruggen, zijn zowel de onderwijs- als de bedrijfswereld vragende partij naar meer structurele samenwerking. Bij brugprojecten economie-onderwijs ligt de focus op:

1. Het aanleren van attitudes, competenties en vaardigheden ter stimulatie van ondernemingszin;
2. Sensibiliseringsprojecten ter bevordering van het imago van ondernemers, bedrijven en ondernemerschap.

De steun wordt toegekend op basis van een wedstrijdprocedure. Er zijn momenteel geen lopende oproepen.

Begunstigden

Enkel samenwerkingsverbanden kunnen een aanvraag indienen. Voorwaarde is dat het gaat om een samenwerking tussen ten minste één erkende Vlaamse onderwijsinstelling uit het basisonderwijs, secundair onderwijs met volledig leerplan, hogeschool of universiteit, en één relevante gestructureerde partner uit het bedrijfsleven en dat de samenwerking wordt geformaliseerd met een samenwerkingsovereenkomst tussen de partijen.

6.3.1.7. Bevorderen van ondernemerschap: Peterschapsprojecten

Inhoud steunmaatregel

Peterschapsprojecten zijn projecten waarbij beslissingsnemers van deelnemende ondernemingen gedurende een bepaalde periode (één of meerdere jaren) op regelmatige tijdstippen in groepen begeleid worden door één of meer peters om door ervaringsuitwisseling de bedrijfsvoering van de deelnemende ondernemingen te professionaliseren. Daarnaast worden ook bedrijfsgerichte activiteiten georganiseerd om de netwerkvorming en de ervaringsuitwisseling tussen alle deelnemende ondernemingen en peters te stimuleren.

Peters zijn kaderleden uit grotere bedrijven of ervaren bedrijfsleiders van kmo's, die kosteloos hun kennis en ervaring ter beschikking stellen van de deelnemende ondernemingen. Er zijn momenteel geen lopende oproepen.

Begunstigden

Elke publieke of private organisatie die een professionele band heeft met het bedrijfsleven in het beoogde werkingsgebied kan het initiatief nemen om een peterschapsproject te organiseren en naar aanleiding van een oproep, door de minister bevoegd voor economie, een subsidieaanvraag indienen. De projectvoorstellen dienen voor minstens 60 ondernemingen in het Vlaamse gewest georganiseerd te worden. De gesubsidieerde peterschapsprojecten richten zich specifiek tot de beslissingsnemers van ondernemingen.

De deelnemers moeten een rechtstreekse invloed hebben op de strategische beslissingen van een onderneming.

6.3.2. Landbouw en Visserij

De essentie van de beleidsvoorstellen van het beleidsdomein Landbouw en Visserij voor de volgende jaren (Bijdrage regeerakkoord LV, 2009) bestaat uit het aanreiken van een kader voor het stimuleren van “duurzaam ondernemen” in de landbouwsector. De vertaling van de beleidsvoorstellen in concrete acties op het vlak van ondernemerschap manifesteert zich onder meer in:

- respect voor de landbouwondernemer door het uitwerken van instrumenten voor risicobeheer;
- het aanpassen van de regeling voor steunmechanismen afgestemd op de specifieke noden van de duurzame ondernemer;
- in de bedrijfsoptimalisatie moet de landbouwer kunnen kiezen voor het omvormen van het bedrijf naar een vennootschapsvorm;
- er moet een beroep kunnen worden gedaan op kapitaalinjecties vanuit investeringsfondsen of privé-investeerders;
- afstemming van de wetgeving op het vlak van ruimtelijke ordening, energie, leefmilieu, dierenwelzijn, volksgezondheid, planten- en diergezondheid, onderwijs, landbouwstatistiek, vennootschappen of fiscaliteit
- alle aan landbouwers gerelateerde maatregelen vallen onder één beheersdienst.

We baseren ons in dit rapport op het cijfermateriaal van 2008, aangezien dit voor PDPO en VLIF de meest recente beschikbare gegevens zijn. De geselecteerde begrotingsposten werden gekozen vanwege hun omvang en de ondersteuning van de landbouwondernemer in zijn ondernemerschap.

Het is hierbij belangrijk om te weten dat het gemeenschappelijk landbouwbeleid vastgelegd wordt op EU-niveau door de regeringen van de lidstaten, maar de uitvoering gebeurt door de lidstaten. Het beleid heeft tot doel om het inkomen van de landbouwers te ondersteunen en hen aan te moedigen om door de markt gevraagde kwaliteitsproducten te leveren en nieuwe groeimogelijkheden aan te boren, zoals duurzame milieuvriendelijke energiebronnen. Er kan daarbij onderscheid gemaakt worden tussen de eerste en de tweede pijler van het GLB.

Pijler I

De omvang van de directe inkomenssteun in Vlaanderen is bepaald op basis van een historisch model. Dit houdt in dat de steun voor een bedrijf wordt bepaald op basis van de historische directe steun die de landbouwer ontvangen heeft tijdens een referentieperiode uit het verleden. Het toekennen van de steun is gelinkt aan het voldoen aan een aantal randvoorwaarden (cross-compliance) met betrekking tot het leefmilieu, de volksgezondheid, de diergezondheid en de gezondheid van planten, het dierenwelzijn en de normen voor het in stand houden van de landbouwgronden in een goede landbouw- en milieuconditie.

Voor de financieringsmechanismen ter ondersteuning van het ondernemerschap van de landbouwer die in dit rapport bestudeerd wordt, wordt het budget van Pijler I, voor

verzamel aanvraag 2007 bedroeg dat budget 262.636.277 euro, buiten beschouwing gelaten²⁹. Uiteraard is Pijler I steun zeer belangrijk voor de inkomensvorming in de landbouw en kan dit inkomen gebruikt worden voor de financiering van investeringen. Deze inkomenssteun is echter generiek en gebaseerd op een historische referentie en valt daardoor buiten de scope van de definitie van ondernemerschap zoals vastgelegd in het rapport van Vuylsteke et al. (2009).

Pijler II

Het plattelandontwikkelingsbeleid vormt de tweede pijler van het GLB. De Vlaamse invulling ervan gebeurt via het Vlaams Programma voor Plattelandontwikkeling 2007-2013 (PDPO II). Er wordt gewerkt met vier gemeenschappelijk overeengekomen beleidsdoelstellingen (assen):

- As 1 mikt op de verbetering van het concurrentievermogen van de land- en bosbouw
- As 2 streeft naar de verbetering van het milieu en het platteland
- As 3 wil de leefkwaliteit op het platteland verhogen en de diversificatie van de plattelandseconomie verhogen
- As 4: Leader vormt de methodologische as van het programma.

Voor iedere as is door de EU een minimumfinanciering vereist die er voor moet zorgen dat het programma in zijn geheel uitgebalanceerd is. Het gaat om 10% voor As 1, 25% voor As 2, 10% voor As 3 en 5% voor de Leader-as. Het Europees Fonds voor Plattelandontwikkeling (ELPO) voorziet de Europese cofinanciering voor de programma's die de lidstaten uitwerken en deze vastgesteld per as. Voor As 1, 3 en 4 is dit telkens 30% en voor As 2 en de technische bijstand 50%.

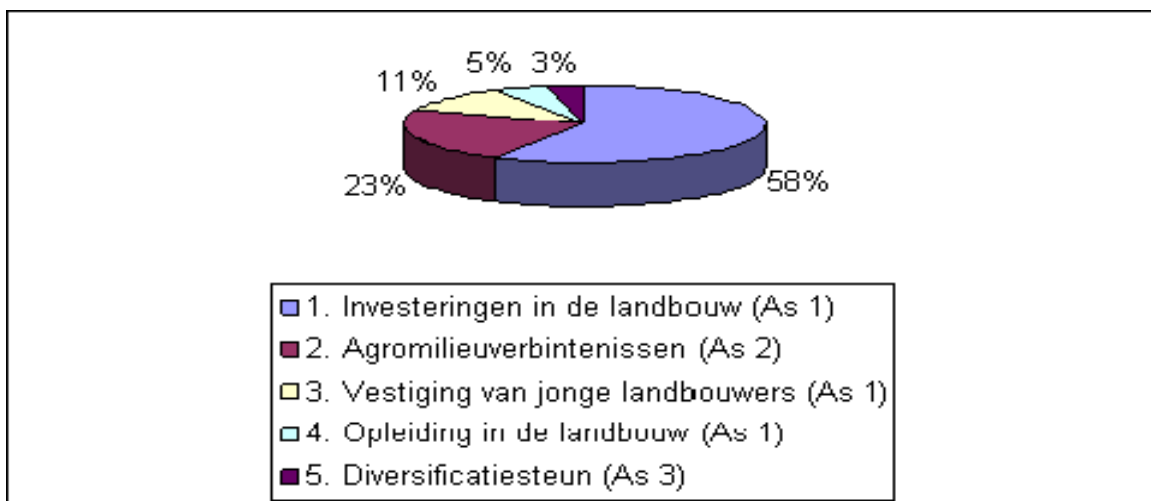
In totaal werd er in 2008 109.907.737 euro overheidssteun uitgegeven aan de verschillende maatregelen. In tabel 5 worden de budgettair belangrijkste en ondernemerschapsgelateerde maatregelen uit het PDPO opgelijst.

Binnen As 1 wordt 89,5% van de uitgaven verdeeld door het VLIF. Het VLIF voert op Vlaams niveau het PDPO uit inzake de steun aan investeringen en vestiging. Er is extra aandacht voor de vestiging van jonge landbouwers, de diversificatie naar niet-landbouwactiviteiten, zoals productie van hernieuwbare energie en investeringen gericht op duurzame productie. De VLIF-maatregelen (inclusief agrovoeding) vertegenwoordigen meer dan de helft van de Europese cofinanciering. In 2008 verleende het VLIF voor 90,48 miljoen euro steun, waarvan 67,03 miljoen euro Vlaamse middelen.

Figuur 2 geeft de verhouding weer van de instrumenten ter ondersteuning van het ondernemerschap van het Departement Landbouw en Visserij.

---

²⁹ Bron databank ALV op 13.08.2008.

Figuur 2: Financieringsmechanismen voor het landbouwbeleid 2008 (Bron: Jaarverslag PDPO 2007-2013, 2009)

Financieringsmechanismen voor het landbouwbeleid 2008

Financieringsmechanismen voor het landbouwbeleid	Middelen in miljoen euro indicatief 2008	Inhoud
1. Investeringsmechanismen voor het landbouwbeleid (As 1)	58,147	VLIF (PDPO) Investeringspremie Rentesubsidie Kapitaalpremie
2. Agromilieuverbintenissen (As 2)	22,613	PDPO (vergoeding, subsidie)
3. Vestiging van jonge landbouwers (As 1)	10,862	VLIF (PDPO) Vestigingspremie Rentesubsidie
4. Opleiding in de landbouw (As 1)	5,119	PDPO (subsidie, vergoeding, aanmoedigingspremie)
5. Diversificatiesteun (As 3)	3,301	VLIF (investeringssteun in de vorm van rentesubsidie en kapitaalpremie, vergoeding)

Tabel 4: Financieringsmechanismen landbouwbeleid 2008 (Bron: Jaarverslag PDPO 2007-2013, 2009)

Hierna worden de vijf belangrijkste maatregelen besproken.

6.3.2.1. Investerings in de landbouw (PDPO As 1)

Inhoud steunmaatregel

De Vlaamse overheid (VLIF) geeft financiële steun aan land- en tuinbouwers die investeren in een gepaste bedrijfsstructuur. Het doel is om rendabele en competitieve bedrijven te creëren. De milieugerichte investeringen zoals emissiearme stallen, mestinjectiesystemen, isolatiemaatregelen leveren een bijdrage tot het beperken van ammoniakemissie, energieverbruik, emissie van broeikasgassen en waterverbruik.

De investeringssteun wordt verleend voor investeringen die gericht zijn op een:

- verlaging van de productiekosten;
- verbetering en omschakeling van de productie;
- verhoging van de kwaliteit;
- verbetering van het leefmilieu, de hygiënische omstandigheden en/of de normen op het gebied van welzijn van de dieren;
- bevordering van de diversificatie van de activiteiten op het landbouwbedrijf.

Investeringssteun mag niet in strijd zijn met het beleid op andere vlakken (marktbeleid, milieubeleid, ruimtelijk beleid) en mag de doelstellingen hiervan niet doorkruisen.

De aard van de investering is bepalend voor het volume steun dat verkregen kan worden.

- Groep 1 met 40% steun: Investerings die specifiek zijn op de biologische landbouw;
- Groep 2 met 30% steun: Investerings gericht op de realisatie van een landbouw met verbrede doelstellingen, duurzame landbouw of de reconversie van het landbouwbedrijf;
Bijvoorbeeld: bouwen, verbouwen en uitrusten van bedrijfsgebouwen bestemd voor het artisanal verwerken en verkoopklaar maken van land- en tuinbouwproducten.
- Groep 3 met 20% steun: Investerings in onroerend goed, gericht op de realisatie van een structuurverbetering;
Bijvoorbeeld: bouwen, verbouwen en uitrusten van stallen, machines voor directe inzaai ter voorkoming van erosie, frigo's;
- Groep 4 met 10% steun: Overige investeringen gericht op de realisatie van een structuurverbetering.

Begunstigden

Het VLIF kan onder een aantal voorwaarden steun verlenen aan personen die een land- of tuinbouwactiviteit uitoefenen.

De algemene VLIF-voorwaarden zijn:

- Beroepsstatus

Zowel personen die hun landbouwactiviteit in hoofdberoep uitoefenen als personen die de landbouwactiviteit in bijberoep uitoefenen, kunnen steun verkrijgen. De landbouwer kan hoogstens een halftijdse betrekking buiten de landbouw hebben en de beroepsinkomsten

uit de activiteiten op het bedrijf moeten minstens 35% bedragen van de totale beroepsinkomsten.

Zowel natuurlijke personen als vennootschappen kunnen landbouwer zijn. Voor vennootschappen betekent dit dat het doel hoofdzakelijk verband houdt met de exploitatie van een land- of tuinbouwbedrijf en dat er concrete voorwaarden worden gesteld aan de bestuurders en aan de aard en verdeling van de aandelen.

- Beroepsbekwaamheid

Om steun te krijgen moeten de aanvragers beroepsbekwaam zijn. Hiertoe worden eisen gesteld qua scholing en opleiding, in het bijzonder aan personen die zich voor het eerst in de sector vestigen³⁰.

- Economische levensvatbaarheid

Er kan alleen steun verkregen worden indien het land- of tuinbouwbedrijf levensvatbaar is. Dit wordt vastgesteld met een berekening van het arbeidsinkomen (AI) per volle arbeidskracht (VAK) vertrekkend bij de reële bedrijfssituatie. Het AI per VAK moet groter zijn dan het referentie-inkomen dat jaarlijks vastgesteld wordt. Het bedraagt ongeveer twee derde van het gemiddeld brutoloon van een loontrekkende buiten de landbouw. Voor aanvragen ingediend in 2008 bedroeg het referentie-inkomen 25.700 euro per VAK.

- Vergunningen, productie- en emissierechten

Er kan alleen steun verkregen worden als de aanvrager in het bezit is van de noodzakelijke vergunningen (stedenbouwkundige vergunning, milieuvergunning, vergunning waterwinning, enz.) en over productie- en emissierechten (melkquotum, nutriëntenemissierechten, enz.) beschikt. Indien er voor de beoefende activiteiten wettelijke normen zijn op het vlak van leefmilieu, dierenwelzijn, hygiëne of voedselveiligheid moeten die eveneens gerespecteerd worden.

- Bedrijfseconomische boekhouding

Er kan alleen steun verkregen worden als een bedrijfseconomische boekhouding bijgehouden wordt. De bedrijfseconomische boekhouding kan met akkoord van het VLIF vervangen worden door een vennootschaps- of fiscale boekhouding voor zover die een aangepast bedrijfsbeheer mogelijk maakt.

- Bedrijfsplan

De landbouwer moet in een bedrijfsplan aantonen dat de investeringen gerechtvaardigd zijn in het licht van de toestand en van de structuur van zijn bedrijf en dat het uitvoeren van de investeringen zal leiden tot een duurzame verbetering van deze toestand. Het bedrijfsplan wordt opgesteld met de bevoegde VLIF-ambtenaar in de buitendienst.

---

³⁰ Personen die geen landbouwopleiding hebben gevolgd en die in aanmerking willen komen voor VLIF-steun moeten deelnemen aan een installatieproef en een installatieattest behalen.

6.3.2.2. Agromilieuverbintenissen (PDPO As 2)

Inhoud steunmaatregel

De Vlaamse overheid biedt een aantal agromilieuverbintenissen aan met als doel de landbouwproductie te verzoenen met bepaalde milieu- en natuurdoelstellingen. De verbintenissen hebben elke een specifieke doelstelling. Ze spelen ondermeer in op de vermindering van het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen, het beperken van de bodemerosie, bescherming van de flora en de fauna op percelen in landbouwgebruik. Zo kunnen land- en tuinbouwers een steeds belangrijkere rol spelen in het beschermen van het milieu, de natuur en het landschap en de Vlaamse overheid ondersteunt hen daarin. Door deze werkwijze vindt het Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen³¹ meer ingang in de landbouw en in ruil voor het vrijwillig engagement ontvangt de boer een vergoeding. In het kader van de agromilieumaatregel beheerovereenkomst speelt de bedrijfsplanner een belangrijke rol. De bedrijfsplanner promoot milieu-, natuur- en landschapszorg op en rond de landbouwbedrijven. In nauw overleg met de landbouwer wordt gezocht naar mogelijke agromilieuverbintenissen die zowel de omgeving als het inkomen van de boer ten goede komen. Zo een ruime keuze vergt een goed plan en een persoonlijke aanpak. De landbouwer krijgt hulp bij de administratie en aanvraag van vergunningen. Ook tijdens de werkzaamheden houdt de bedrijfsplanner een oogje in het zeil.

Begunstigden

Landbouwers komen in aanmerking voor een agromilieuverbintenis als ze voldoen aan de voorwaarden van een specifieke agromilieumaatregel en zich engageren om een milieuvriendelijke landbouwproductiemethode toe te passen. In dit kader kunnen er bij het Agentschap voor Landbouw en Visserij onder meer subsidies aangevraagd worden voor mechanische onkruidbestrijding, voor bedrijfseigen plantaardige eiwitbronnen, voor biologische landbouw en voor milieuvriendelijke sierteelt. De landbouwer gaat een vijfjarige verbintenis aan om een bepaalde agromilieumaatregel gedurende minstens vijf opeenvolgende jaren toe te passen.

6.3.2.3. Vestiging van de jonge landbouwers (PDPO As 1)

Inhoud steunmaatregel

De land- en tuinbouwbedrijven die in aanmerking komen voor overname door een jonge exploitant hebben een steeds grotere economische dimensie en worden meer gespecialiseerd. Bij de omvang van de ingezette kapitalen per bedrijf, de beperkte rendabiliteit in de sector, de nood aan een volwaardig inkomen voor het gezin en de normale voorwaarden voor een financiering wordt een vestiging een risicovolle onderneming. De overheidssteun is belangrijk voor een geslaagde start van een jonge ondernemer.

---

³¹ Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO, 2009) is een continu verbeteringsproces waarbij ondernemingen vrijwillig op systematische wijze economische, milieu- en sociale overwegingen op een geïntegreerde manier in de gehele bedrijfsvoering opnemen, waarbij overleg met de stakeholders of belanghebbenden, van de onderneming deel uitmaakt van dit proces.

Via de vestigingssteun worden jongeren aangemoedigd zich als zelfstandig landbouwer te vestigen.

De datum van vestiging is het tijdstip waarop de aanvrager (mede)verantwoordelijk wordt voor het beheer van het bedrijf. Personen die op het tijdstip van deze verrichting meer dan zes maanden landbouwer zijn, kunnen de vestigingssteun niet verkrijgen. Vanaf het tijdstip dat de aanvrager bij de aangifte van de personenbelasting (bruto-)winsten uit de landbouwonderneming aangeeft, wordt hij of zij, in het kader van de VLIF-regelgeving, geacht gevestigd te zijn als landbouwer. Enkel de vestigingskosten die op het tijdstip van vestiging gemaakt worden, kunnen in beschouwing genomen worden voor het verlenen van vestigingssteun. Voorbeelden van investeringen die gesteund kunnen worden in het kader van deze steunmaatregel zijn de aankoop van vee, de overname van aandelen en de overname van bedrijfsbekleding. Goederen die van nature onroerend zijn zoals bedrijfsgebouwen komen niet in aanmerking.

Begunstigden

De steunmaatregel geldt voor alle types van bedrijven ongeacht de aard van de activiteit en de productiemethode. Voorwaarde is wel dat de aanvrager op het tijdstip van de aanvraag jonger is dan 40 jaar en zich voor het eerst vestigt als landbouwer.

Verder gelden de algemene VLIF-voorwaarden, maar met volgend verschil:

- De steun wordt uitsluitend verleend aan natuurlijke personen, hetzij in de hoedanigheid van landbouwer natuurlijke persoon voor de overname van de bedrijfsbekleding, hetzij in de hoedanigheid van mandataris van een vennootschap met landbouw als doel voor de overname van de aandelen.
- Het bedrijfsplan wordt vervangen door een startplan. In het startplan wordt aangetoond dat het landbouwbedrijf bij vestiging economisch levensvatbaar is en voldoende bedrijfszekerheid biedt. Het startplan wordt opgesteld met de bevoegde VLIF-ambtenaar in de buitendienst.

6.3.2.4. Opleiding in de landbouw (PDPO As 2)

Inhoud steunmaatregel

Om de evoluties in de landbouwbedrijfsvoering op de voet te volgen, is het voor elke land- en tuinbouwer noodzakelijk om zich regelmatig bij te scholen en zo de evoluties op het bedrijfstechnische en economische vlak bij te kunnen benen. De sector moet ook steeds meer rekening houden met de toenemende maatschappelijke aandacht voor milieu en dierenwelzijn. De laatste jaren komt daar de noodzaak bij om goed op de hoogte te blijven van het wettelijk kader en de randvoorwaarden waarbinnen land- en tuinbouw moeten opereren. Gevolg is dat de permanente vorming van de bedrijfsleider en zijn medewerkers cruciaal is voor de instandhouding van de leefbaarheid van de sector. Via de actie “Steun voor de beroepsopleiding van personen die in de landbouw actief zijn” wil men personen die landbouwactiviteiten uitoefenen, de mogelijkheid bieden om zich permanent bij te scholen

door het volgen van cursussen en korte vormingsactiviteiten. De bevordering van een duurzame land- en tuinbouw en het professionalisme in de sector staan hierbij voorop. De actie voorziet eveneens in opleidingen en stages voor starters in de landbouw, ook voor diegenen die geen voldoende vooropleiding genoten hebben.

Begunstigden

De Vlaamse overheid wil in eerste instantie de personen die landbouwactiviteiten uitoefenen (de landbouwers dus) bereiken met de maatregel. Onder landbouwactiviteit wordt elke activiteit verstaan, die gericht is op het voortbrengen en verzorgen van gewassen en landbouwhuisdieren, of gericht op de primaire verwerking van gewassen en landbouwhuisdieren. De maatregel richt zich niet alleen tot de landbouwers in de enge zin van het woord, maar eveneens tot personen uit aanverwante sectoren die landbouwactiviteiten uitoefenen, bijvoorbeeld bloemisten, imkers, tuinaannemers.

6.3.2.5. Diversificatiesteun (PDPO As 3)

Inhoud steunmaatregel

Diversificatie biedt mogelijkheden om de rendabiliteit van het bedrijf in stand te houden of te verbeteren. Niet reageren op de ontwikkelingen van producentenprijzen en kosten brengt de continuïteit van het bedrijf in gevaar. Met investeringssteun worden de land- en tuinbouwers aangemoedigd hun bedrijfsactiviteiten te diversifiëren en de rendabiliteit van de onderneming te verhogen. Het gaat om diversificatie van landbouwactiviteiten naar niet-agrarische activiteiten. Voor investeringen gericht op het uitvoeren van niet-agrarische activiteiten op het bedrijf wordt financiële steun verleend in de vorm van rentesubsidie en kapitaalpremies. De steunintensiteit bedraagt 30 of 40%. Onder diversificatie staan onder andere volgende activiteiten gerangschikt:

- commercialisatie van hoeveproducten (40% steun);
- hoevertoerisme en het openstellen van het bedrijf voor het publiek (40% steun)
- productie en gebruik van hernieuwbare brandstoffen (30% steun)
- uitvoeren van landschapsbeheer (40% steun)
- exploiteren van een zorgboerderij (40% steun)

Begunstigden

Om in aanmerking te komen voor steun mag de verbrede activiteit geen hoofdactiviteit voor de begunstigde zijn. De landbouwactiviteit zelf, dit wil zeggen het kweken en telen en de producten commercialiseren, moet hoofdactiviteit blijven.

De begunstigde voldoet aan de algemene VLIF-voorwaarden en VLIF-voorwaarden voor investeringssteun. Bovendien moet de afzet van de productie of het bestaan van een markt voor de aangeboden diensten tot op zeker niveau worden gegarandeerd. De investering op zich moet economisch verantwoord zijn.

6.3.3. Vergelijking cijfermateriaal top 5 budgetten

Als we de top 5 van de financieringsmechanismen vanuit het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie (Agentschap Ondernemen) en vanuit het beleidsdomein Landbouw en Visserij naast elkaar plaatsen, krijgen we tabel 5 als resultaat.

Financieringsmechanismen voor het economisch beleid	Middelen in miljoen EUR (indicatief 2008)	%
1. Ecologiesteun	107,585	51,9
2. kmo-portefeuille	42,900	20,7
3. Strategische investerings- en opleidingssteun	30,000	14,5
4. Uitgaven voor de aanleg van bedrijventerreinen en voor de heringebruikname van industriële sites (omgeving)	16,000	7,7
5. Bevordering ondernemerschap	10,800	5,2
Totaal	207,285	100

Financieringsmechanismen voor het landbouwbeleid	Middelen in miljoen EUR (indicatief 2008)	%
1. Investeringssteun in de landbouw (As 1)	58,147	58,1
2. Agromilieumaatregelen (As 2)	22,613	22,6
3. Vestigingssteun aan jonge landbouwers (As 1)	10,8	10,8
4. Opleiding in de landbouw (As 1)	5,119	5,1
5. Diversificatiesteun (As 3)	3,301	3,3
Totaal	100,042	100

Tabel 5: Vergelijking instrumenten EWI en LV 2008

Beide beleidsdomeinen concentreren de beleidsinstrumenten op het aanmoedigen om aan de slag te gaan in de respectieve sectoren, de start van de onderneming en de groei van ondernemingen. Bij de concrete vertaling in beleidsinstrumenten ligt de focus op het begeleiden, stimuleren en sensibiliseren in de vorm van investeringssteun, subsidies, premies en het verminderen van de administratieve lasten.

Beide beleidsdomeinen zetten in op ecologie, ondernemerschap stimuleren via opleiding, adviesverstrekking, investeringssteun en verstrekken van subsidies, premies en waarborgregelingen.

- Wanneer we de top 5 van het Agentschap Ondernemen bekijken zien we dat de helft van het budget (51,9%) wordt ingezet op een groene economie via de ecologiesteun.

De kmo-portefeuille en de maatregelen ter bevordering van het ondernemerschap zijn goed voor een kwart van het budget (25,9%). Strategische steun (14,5%) en bedrijventerreinen (7,7%) sluiten de rij af. Een groene economie is prioritair en in 2009 steeg deze begrotingspost door de overheveling van het budget van de groeipremie naar de ecologiepremie.

- Het beleidsdomein Landbouw en Visserij zet in op investeringen in de land- en tuinbouw. De investeringssteun spant de kroon met 58,1%, gevolgd door de Agromilieumaatregelen 22,6% en vestigingssteun aan jonge landbouwers 10,8%, opleiding 5,1% en diversificatie 3,3%. Rendabele, competitieve en economisch gezonde bedrijven zijn prioritair, evenals het voortbestaan van de bedrijven. Duurzaamheid en de milieuvriendelijkheid van bestedingen en investeringen zijn daarbij ook belangrijk.

Doordat de beleidsmatige focus anders ligt, wordt het budget ook anders ingezet. Op het vlak van ondernemerschap geeft het Agentschap Ondernemen (207,285 miljoen euro voor 489.972 kmo's in Vlaanderen³²) 107,575 miljoen euro meer uit dan het Beleidsdomein Landbouw en Visserij (100,042 miljoen euro voor 30.666 landbouwbedrijven in Vlaanderen³³).

Landbouw en Visserij heeft een kleiner budget voor de 5 gekozen beleidsinstrumenten, omdat het gros van het budget naar Pijler I stroomt. Voor verzamelaanvraag 2007 werd er 262,636 miljoen euro besteed aan Pijler I. Voor 2008 werd er 100,042 miljoen euro besteed aan ondernemerschap. Binnen het totaal PDPO budget voor 2008 van 109,908 miljoen euro maakt het budget voor het ondersteunen van het ondernemerschap wel een groot deel uit.

Specifiek voor het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie is dat het budget uittrekt om ondernemen de ruimte te geven. Dit gebeurt onder andere in de vorm van uitgaven voor de aanleg van bedrijventerreinen en de heringebruikname van industriële sites. Ruimte om te ondernemen en ondernemerschap gaan daarbij hand in hand. Bij Landbouw en Visserij vinden we geen ruimtegerelateerde maatregelen.

Specifiek voor Landbouw en Visserij is de steun aan de diversificatie van de landbouw. Er wordt hier 3,3% voor uitgetrokken.

6.4. Conclusie

Als we de budgetten en de maatregelen naast elkaar plaatsen dan komen we tot enkele grote conclusies. Eén vierde van het budget van EWI gaat specifiek naar de maatregelen ter ondersteuning van ondernemerschap in de vorm van de ondernemerschapportefeuille en initiatieven ter bevordering van het ondernemerschap. Bij LV vinden we geen specifieke 'ondernemerschapportefeuille'.

Voor het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie is een groenere economie prioritair. De helft van het budget, het gaat om 107,585 miljoen euro, wordt ingezet op

---

³² Bron: KMO-rapport Vlaanderen (2008) cijfers 2007.

³³ Bron: NIS cijfers 2008.

ecologiesteun in de vorm van een ecologiepremie voor ondernemingen die ecologie-investeringen uitvoeren. Landbouw en Visserij richt al zijn budgettaire pijlen op het behouden en creëren van rendabele en competitieve ondernemingen. Het VLIF verleende in 2007 voor 90,48 miljoen euro steun en in 2008 werd voor 109,908 miljoen euro overheidssteun uitgegeven aan de verschillende maatregelen. Het gros van het budget gaat naar As 1 waar 90% van de uitgaven door VLIF worden verdeeld. De bedragen voor investeringssteun van Economie en Landbouw verschillen niet veel van elkaar. Maar de ecologische dimensie is een voorwaarde bij Economie terwijl Landbouw zich daar minder op profileert. De Agromilieumaatregelen daarentegen kaderen geheel binnen de milieudoelstellingen en nemen een belangrijke plaats in naast het VLIF. Opleidingen en diversificatiesteun kunnen de landbouwer aanzetten tot het professioneler ondernemen en het ondernemen van niet-landbouwactiviteiten. Economie richt het beleid ook op het aantrekkelijker maken van ondernemen en op een positiever klimaat via de maatregelen die vallen onder Bevordering ondernemerschap. Specifiek voor de actieve ondernemer bestaat de ondernemerschapsportefeuille en investeringssteun. Het totaalpakket wordt afgesloten met subsidies in verband met uitgaven voor de aanleg van bedrijventerreinen. Het bevorderen van het ondernemerschapsklimaat vinden we nog niet terug bij Landbouw. Ook maatregelen omtrent ruimte en ondernemen blijven nog uit. Er worden wel specifieke aandacht en maatregelen voorzien voor starters en voor overname van landbouwbedrijven.

7. Conclusies en aanbevelingen

Dit rapport schetst een beeld van het ondernemerschap en ondernemerschapsondersteunende instrumenten in de beleidsdomeinen EWI en LV. De basis om een ondersteuningsbeleid voor de ondernemer in de land- en tuinbouw uit te bouwen, bestaat. Er zijn al maatregelen ter ondersteuning van de ondernemer maar het beleid en de visie ontbreken nog. De aanpak die Economie hanteert kan als inspiratiebron dienen. De opsplitsing naar het ondersteunen van de competitiviteit (vergelijkbaar aan As 1), het bevorderen van het ondernemerschap op zich en het faciliteren van de omgevingsfactoren is interessant. Het fonds en instrumenten zijn onrechtstreeks beschikbaar in de vorm van het VLIF. Het beleidsdomein LV legt via het VLIF reeds gedeeltelijk de focus op ondernemerschap in de landbouw. Het beleidsdomein LV heeft zeker potentieel om daar verder op in te spelen.

Het nieuwe regeerakkoord geeft duidelijk een mandaat aan de minister om volop in te zetten op ondernemerschap in de landbouw “we willen een stimulerend omgevingskader voor het ondernemen tot stand brengen [...] we bieden ruimte en mogelijkheden aan de landbouwsector om zich verder te ontwikkelen”. Ook het Pact 2020 verwijst expliciet naar landbouw “In 2020 heeft Vlaanderen een performante landbouw die de vergelijking kan doorstaan met de Europese topregio’s”.

Met het mandaat van de Vlaamse regering op zak, zal men naar het voorbeeld van het beleidsdomein EWI, vanuit het beleidsdomein LV een specifiek beleid uitstippelen in een Actieplan Ondernemerschap. De nood aan een dergelijk Actieplan werd opgenomen in de Beleidsnota Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid 2009-2014. Dit Actieplan, opgemaakt in overleg met de sector, zal maatregelen bevatten die het ondernemerschap in de landbouw stimuleren. Hierbij zullen bestaande maatregelen worden bijgesteld en nieuwe maatregelen worden uitgewerkt.

Om het ondernemingsklimaat, de ondernemerscultuur en het ondernemerschap in de land- en tuinbouw verder te stimuleren wordt er tevens werk gemaakt van een afstemming van de klassieke beleidsinstrumenten in het landbouwbeleid met het economisch ondersteuningsbeleid van EWI.

In het kader van het verminderen van de administratieve lasten zal de administratie nagaan hoe bedrijfsovernames en de daarmee gepaard gaande overdracht administratief eenvoudiger georganiseerd kan worden.

8. Referenties

Agentschap voor Landbouw en Visserij (2008) *Handleiding voor bedrijfsovername in de land- en tuinbouw (vestiging)*, Brussel.

Agentschap voor Landbouw en Visserij (s.d.) *Toelichting bij de identificatie van landbouwers*, Brussel.

http://lv.vlaanderen.be/nlapps/data/docattachments/toelichting_bij_de_identificatie_van_landbouwers.pdf

Agentschap Ondernemen (2008), *De Subsidiewegwijzer voor Ondernemingen 2008-2009*, Brussel.

http://publicaties.vlaanderen.be/docfolder/12663/subsidiewegwijzer_voor_ondernemingen_2008_2009.pdf

Agentschap Ondernemen (2009)

www.vlaanderen.be/ondernemen

www.agentschapondernemen.be

<http://ae.vlaanderen.be/index.html>

<http://www.vlao.be/>

Beleidsdomein Landbouw en Visserij (2007) *PDPO II 2007-2013*, Brussel.

Beleidsdomein Landbouw en Visserij (2008) *Programma voor Plattelandsontwikkeling in Vlaanderen (PDPO) 2007-2013*, Brussel.

<http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?fid=72>

Beleidsdomein Landbouw en Visserij (2009) *Jaarverslag 2008*, Brussel.

Beleidsdomein Landbouw en Visserij (2009) <http://lv.vlaanderen.be>.

Beleidsdomein Landbouw en Visserij (2009) *Beleidsdomeinspecifieke bijdrage aan het regeerprogramma van de aantredende Vlaamse regering Deel 3.10*, Brussel.

Beleidsdomein Landbouw en Visserij (2009) *Beleidsnota Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid 2009-2014*, Brussel.

Beleidsdomein Economie, Ondernemen, Wetenschap, Innovatie en Buitenlandse Handel (2008) *Beleidsbrief 2008*, Brussel.

[http://www.flanderstrade.be/site/wwwnl.nsf/vattachments/Subsidies/\\$File/BeleidsbriefCeysens.pdf](http://www.flanderstrade.be/site/wwwnl.nsf/vattachments/Subsidies/$File/BeleidsbriefCeysens.pdf)

Beleidsdomein Economie, Ondernemen, Wetenschap, Innovatie en Buitenlandse Handel (2009) *Beleidsbrief 2009*, Brussel. <http://ewi-vlaanderen.be/documenten/Beleidsbrief2009.pdf>
Beleidsdomein Economie, Ondernemen, Wetenschap, Innovatie en Buitenlandse Handel (2009) *Beleidsdomeinspecifieke bijdrage aan het regeerprogramma van de aantredende Vlaamse Regering Deel 3.5*, Brussel.

Bergen D. (2009) *Frankrijk - GAEC en EARL, enkele interessante vennootschapsvormen*, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, werkdocument, 15 p.

Bergen D. (2009) *Steunkader landbouwondernemers Nederland*, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, werkdocument, 47 p.

Brink M., Van Hintum M., Oenema A.R. & Voermans A. (2005) *Agrarisch ondernemerschap, bestaat dat?*, Stichting Ruraal Wageningen, Wageningen.

Delta Lloyd life, Ondernemersenquête (2008), <http://www.deltalloydlife.be>

Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (2008), *EWI-Speurgids 2009 Het Vlaamse overheidsbudget voor Economie, Wetenschap en Innovatie*, Brussel. <http://www.speurgids.be>

Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (2009), *EWI-Speurgids 2009 Het Vlaamse overheidsbudget voor Economie, Wetenschap en Innovatie*, Brussel. <http://www.speurgids.be>

Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (2008), *Actieplan Ondernemerschap 2009*, Brussel. <http://ewi-vlaanderen.be/documenten/Actieplan%20Ondernemerschap%202009.pdf>

Departement Landbouw en Visserij (2009), Landbouwmonitoringsnetwerk.

De Tijd (2009) <http://netto.tijd.be>

Deuninck J. (2009) *Analyse van de rechtstreekse steun uit Pijler I aan de landbouwer: campagne 2007*, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

De Wolf P. & Schoorlemmer H., (eds.) (2007), *Exploring the significance of Entrepreneurship in Agriculture*, Research Institute of Organic Agriculture, Frick, Switzerland. <http://www.esofarmers.org>

Dienst wetmatiging (2009) <http://www.wetsmatiging.be>

Eurobarometer (2007)
http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/survey/eurobarometer2007/eb2007report_en.pdf

Europese Commissie (s.d.) *Het Gemeenschappelijk landbouwbeleid uit de doeken gedaan*.
http://ec.europa.eu/agriculture/index_nl.htm

Europese Commissie (s.d.) *Plattelandsontwikkeling ten dienste van werkgelegenheid en groei*, Brussel. http://ec.europa.eu/agriculture/publi/newsletter/lisbon/special_nl.pdf

Familiebedrijf (2009) <http://www.familiebedrijf.be>

Flanders DC (2009) <http://www.flandersdc.be/>

Flanders Investment & Trade (2009) <http://www.flanderstrade.be/>

FOD Economie, K.M.O, Middenstand en Energie (2009) <http://mineco.fgov.be>

Fonds Vlaanderen Internationaal (2009)
http://www.pmvlaanderen.be/pmv/view/nl/kmo/producten/fonds_vlaanderen-internationaal

Gezamenlijk voorstel van de administraties Economie en Land- en Tuinbouw betreffende de afbakening van respectievelijk de “economische” en de “landbouw en visserij” sectoren op basis van NACE-codes.

Instituut voor de Aanmoediging van Innovatie door Wetenschap en Technologie in Vlaanderen (2009) <http://iwt.be>

Lepoutre J. (2009) *Ondernemerschap en landbouw. Toepassingen voor de Vlaamse land- en tuinbouw*. Versie 29 mei 2009 38 p.

Kenniscentrum voor Financiering van KMO (2009) <http://www.cefip.be>

Kruispuntbank van ondernemingen (2009) <http://economie.fgov.be/kbo.htm>

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen, Kenniscentrum Vlaanderen (2009)
<http://mvovlaanderen.be>

McElwee G. (2005) *Developing entrepreneurial skills in Agriculture. A literate review on entrepreneurship in Agricultur., Developing Entrepreneurial skills of farmers; EU Sixth Framework programme, SSPE-CT-2005-006500*. <http://www.esofarmers.org>.

Platteau J., Van Bogaert T. & Van Gijsegem D. (reds.) (2008) *Landbouwrapport 2008*, Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

Omzendbrief nr. 42 a Over het verkrijgen van VLIF-steun door de land- en tuinbouwproducenten, Brussel, 29 november 2006.

Ondernemingsloket (2009)

<http://ondernemingsloket.partena.be>

<http://www.kmodirect.be>

Participatiefonds (2009) <http://www.fonds.org/eCache/DEF/133.html>

ParticipatieMaatschappij Vlaanderen (2009) <http://www.pmvlaanderen.be/pmv/view/nl/>

Put N. (2009) Ondernemingsnummer voor land- en tuinbouwers, *Boer&Tuinder*, sept. 2009, 31.

SBB (2007) *Vennootschap of niet? Leidraad voor zelfstandige ondernemers en vrije beroepen*, Leuven.

SBB (2008) *Vennootschappen in de land- en tuinbouw*, Leuven.

Studiedienst van de Vlaamse Regering (2009)

http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/cijfers/Excelltabellen/economie/2ondernemerschap/ECONONDE_004.xls

SYNTRA (2009) <http://www.syntra.be>

Milieurapport Vlaanderen (2003) *Milieubeleidsevaluatie in Vlaanderen*.

<http://www.milieurapport.be/Upload/main/docs/Administrators/MIRA-BE%202003/MiraBE-1DEF.pdf>

Tussenstap (2009) <http://www.tussenstap.be>

Unizo, Startersatlas (2008).

Unizo & Graydon (2008) Het KMO-Rapport Vlaanderen.

http://www.unizo.be/images/res381886_3.pdf

Van Der Schueren P. (2009) *Ons bedrijf, fiscaal voordelig in de toekomst! Zin of onzin van een vennootschap*, DLV Accountants lezing voor het Departement Landbouw en Visserij, Brussel.

Van der Waal B.H.C. (2007) *Een verdere professionalisering van het agrarisch ondernemerschap. Beschrijving en evaluatie van participatieve trajecten met biologische ondernemers*, WAR, Wageningen.

Van Zeebroeck M., Carels K., Samborski V. & Danckaert S. (2009) *Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling 2007-2013, Jaarverslag 2008*, Departement Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

Vlaams infocentrum land- en tuinbouw (2009) *Belg staat helemaal niet te popelen om te ondernemen* <http://www.vilt.be>.

Vlaams infocentrum land- en tuinbouw (2009) *Na 2013 Geschiedenis* <http://www.vilt.be>.

Vlaams infocentrum land- en tuinbouw (2009) *Regeling overbruggingskredieten voor jonge boeren* <http://www.vilt.be>.

Vlaams infocentrum land- en tuinbouw (2009) *Staatswaarborg voor aanvullende kredietverzekeringen* <http://www.vilt.be>.

Vlaams infocentrum land- en tuinbouw (2009) *Crisispremie voor zelfstandigen slaat nog niet aan* <http://www.vilt.be>

Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (s.d.) *Steun voor vestiging en investeringen in land- en tuinbouw*, Brussel

Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (2009) *Activiteitenverslag 2008*, Brussel.

Vlaamse Landmaatschappij (2009) <http://www.vlm.be>

Vlaanderen in Actie (2009) <http://www.vlaandereninactie.be>

Vrijens C. & Van Gijseghe D. (2007) *Vennootschappen in de Vlaamse land- en tuinbouw*, Departement Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

Vuylsteke A., Carels K., Van Gijseghe D. & Bergen D (2009) *Landbouw en ondernemerschap*, Departement Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

Werix S. (2009) *Wanneer ben je officieel een landbouwer?*, *Boer&Tuinder*, jan. 2009, 47.

9. Lijst van tabellen en figuren

Tabel 1: Opstartformaliteiten	11
Tabel 2: Juridisch statuut landbouwbedrijven	25
Tabel 3: Beleidsinstrumenten 2008	36
Tabel 4: Financieringsmechanismen landbouwbeleid 2008	45
Tabel 5: Vergelijking instrumenten EWI en LV 2008.....	51
Figuur 1: Taartdiagram Financieringsmechanismen voor het economisch beleid 2008	35
Figuur 2: Taartdiagram Financieringsmechanismen voor het landbouwbeleid 2008	45